

Povezanost govora i motorike kod djece predškolske dobi

Švrga, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:181834>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-12**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODGOJITELJSKI STUDIJ
Odsjek u Zagrebu

Ivana Švrga
POVEZANOST GOVORA I MOTORIKE KOD DJECE PREDŠKOLSKE DOBI
Diplomski rad

Zagreb, rujan 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODGOJITELJSKI STUDIJ
Odsjek u Zagrebu

Ivana Švrga
POVEZANOST GOVORA I MOTORIKE KOD DJECE PREDŠKOLSKE DOBI
Diplomski rad

Mentor rada: Prof. dr. sc. Ivan Prskalo

Zagreb, rujan 2023.

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. RAZVOJ DJETETA PREDŠKOLSKE DOBI.....	2
2.1. RAZVOJ MOTORIKE	2
2.2. RAZVOJ GOVORA	4
2.2. EMOCIONALNI I SOCIJALNI RAZVOJ.....	6
2.3. RAZVOJ IGRE	7
3. RAZVOJ GOVORA.....	10
3.1. RAZVOJ JEZIKA I GOVORA OD ROĐENJA DO SEDME GODINE.....	10
3.2. POREMEĆAJI IZGOVORA	11
3.3. OSOBITOSTI JEZIKA I GOVORA DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU	12
4. RAZVOJ MOTORIKE.....	15
3.4. DIJETE U DOBI OD 6 DO 12 MJESECI	16
3.5. DIJETE U DOBI OD 1 DO 3 GODINE	17
3.6. DIJETE U DOBI OD 3 DO 6 GODINA.....	20
6. PROBLEM I CILJ ISTRAŽIVANJA	25
7. METODA RADA.....	26
8. REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	27
9. RASPRAVA.....	36
10. ZAKLJUČAK.....	38

SAŽETAK

U prvom poglavlju govorit će se općenito o razvoju djeteta predškolske dobi. Kada spominjemo razvoj djeteta predškolske dobi govorimo o razvoju motorike, razvoju govora, emocionalnom i socijalnom razvoj te razvoju igre. Sva navedena područja razvoja iznimno su važna kod djeteta predškolske dobi. Razvoj motorike podrazumijeva se kao sve veća djetetova sposobnost svrhovitog i skladnog korištenja vlastitog tijela za kretanje i baratanje predmetima. Za govor možemo istaknuti da je on složena psihofizička aktivnost čovjeka koja mu omogućuje komuniciranje s drugim ljudima putem sustava znakova i simbola. No, dijete se ne razvija samo tjelesno i motorički, već i socijalno i emocionalno. Razvoj odnosa prema sebi i drugima iz okoline je važan aspekt djetetova cjelokupnog razvoja. Evo nekoliko ključnih aspekata razvoja odnosa kod djece: emocionalna vezanost, socijalne vještine, samosvijest, razvoj prijateljstava, razumijevanje društvenih normi, komunikacijske vještine. Dok se kroz razvoj igre dijete razvija i raste, zbog toga je ona temeljna djetetova djelatnost. Igra je izuzetno važna arena u kojoj se dijete razvija na različitim područjima, uključujući socijalni, emocionalni, tjelesni i spoznajni razvoj. U drugom poglavlju detaljnije će se objasniti razvoj govora te ćemo ga podijeliti na razvoj jezika i govora od rođenja do sedme godine života, poremećaji izgovora koji su sve češća pojava i osobitosti jezika i govora kod djece s teškoćama u razvoj. U trećem poglavlju rada detaljnije će se dotaknuti i razvoja motorike. Dakle, razvoj motorike kod djece u dobi od 6 do 12 mjeseci, razvoj motorike kod djece u dobi od 1 do 3 godine te razvoj motorike kod djece u dobi od 3 do 6 godina. Na temelju svega navedenog provest će se istraživanje putem anketnog upitnika, a u anketi će sudjelovati odgojitelji.

Ključne riječi: Dijete, razvoj, govor, motorika, teškoće

SUMMARY

In the first chapter, we will discuss the general development of preschool-age children. When we mention the development of preschool-age children, we are referring to motor development, language development, emotional and social development, and play development. All of these areas of development are extremely important for preschool-age children. Motor development is understood as the child's increasing ability to purposefully and harmoniously use their own body for movement and object manipulation. Regarding speech, it is a complex psychophysical activity of humans that enables them to communicate with others through a system of signs and symbols. However, a child does not only develop physically and motorically but also socially and emotionally. Developing relationships with oneself and others in the environment is an important aspect of the child's overall development. Here are some key aspects of children's relationship development: emotional attachment, social skills, self-awareness, friendship development, understanding of social norms, and communication skills. As a child grows and develops through play, it becomes a fundamental activity for them. Play is an extremely important arena in which a child develops in various areas, including social, emotional, physical, and cognitive development. In the second chapter, we will explain the development of speech in more detail. We will divide it into language and speech development from birth to the age of seven, pronunciation disorders which are becoming increasingly common, and peculiarities of language and speech in children with developmental difficulties. In the third chapter of this work, we will delve into motor development in more detail. Specifically, we will focus on motor development in children aged 6 to 12 months, motor development in children aged 1 to 3 years, and motor development in children aged 3 to 6 years. Based on all of the above, research will be conducted through a questionnaire survey, with educators participating in the survey.

Keywords: Child, development, speech, motor skills, difficulties

1. UVOD

Iznimna važnost pridaje se napretku govora i motorike od samog trenutka djetetova rođenja. Djetetov govor i motorički razvoj počinju sa formiranjem dok se još nalazi u majčinoj utrobi, gdje sluša majčin glas i može prepoznati razliku između njega i glasova drugih osoba. Nužno je shvatiti proces kojim dijete usvaja govor i motoričke vještine kako bi se pravovremeno identificirale moguće poteškoće i interveniralo ili ublažilo njihovo djelovanje. Ključno je pronaći pravilan pristup i metode rada s djetetom, uzimajući u obzir njegove jedinstvene karakteristike i potencijal, kako bi se maksimalno razvili njegovi talenti. Važno je razumjeti različite faze djetetovog razvoja kako bismo bili svjesni tipičnih pogrešaka za svaku dob i kako bismo na njih pravilno reagirali. "Pod terminom 'motorika' podrazumijevamo sve oblike tjelesnog kretanja, dinamičke obrasce koji pomažu čovjeku da savlada prostor" (Findak, 1995:30). Napredak u motoričkim vještinama oslanja se na naslijeđene sposobnosti djeteta i njegovo okruženje. Djetetovo tijelo je prilagodljivo i "plastično", zahtijevajući oblikovanje i kontinuiranu potporu od samog početka života. U nastavku ovog rada opisane su faze usvajanja govora i razvoja motoričkih sposobnosti te različite metode poticanja oba područja razvoja. Te možemo istaknuti kako navode autorice Velički i Katarinčić (2011.), napredak u motoričkim sposobnostima, stjecanje vještina komuniciranja i poticanje kognitivnih procesa predstavljaju ključne korake u razvoju tijekom prve tri godine djetetova života

2. RAZVOJ DJETETA PREDŠKOLSKE DOBI

Razvoj podrazumijevamo kao slijed promjena koje se događaju u čovjekovoj osobini, sposobnosti i ponašanju isto se dešava i kod djece predškolske dobi koja tim promjenama postaju sve veća, spretnija, sposobnija, društvenija, prilagodljiva itd. Poznavanje dječjeg razvoja (motoričkog, spoznajnog, socio-emocionalnog i dr.) temelj je dječje psihologije. Kroz brojna istraživanja tijekom 20. stoljeća dovelo je do zaključka da dječji razvoj nije pravocrtan, te da svaki razvojni studij nosi promjene u oba smjera Tako je utvrđeno da napredak u jednom području dječjeg razvoja popraćen je zastojem u nekom drugom području razvoja. Kako dijete raste i sazrijeva, izmjenjuju se sekvence pojedinih stadija: razdoblja ravnoteže zamjenjuju neravnoteže, pa razdoblje zaokruživanja, suprotnosti, privlačenja, ekspanzije. Svjesni smo da na dječji razvoj utječu i da se prelamaju nasljedni i okolinski čimbenici, te da sve to ovisi o razvoju neuroloških struktura, da je razvoj sam po sebi dinamičan proces, da se zbiva u socijalnom kontekstu i da je fleksibilan. Danas se na dijete gleda kao na cjelovito biće a na njegov razvoj kao složenu pojavu koja je više nego zbroj pojedinih aspekata razvoja. Takav pristup djetetu nazivamo holistički. Holistički princip polazi od toga da razvoj počinje prije rođenja, da ima više povezanih dimenzija, razvoj se odvija predvidljivim koracima i učenje se pojavljuje u prepoznatljivim sekvencama, razvoj i učenje pojavljuju se kao rezultat djetetove interakcije s ljudima i predmetima iz okoline i toga da je dijete aktivni nositelj svojeg razvoja. Sve navedeno ishodišta su od kojih se polazi u predstavljanju osobina i psiholoških uvjeta razvoja djeteta predškolske dobi. Najvažniji razlog zbog kojeg moramo znati karakteristike razvoja, redosljed faza, i značajki djeteta u svakoj fazi jest mogućnost stvaranja optimalnih uvjeta za razvoj u okolini djeteta. U optimalne uvjete za razvoj mislimo o materijalnom okolišu i socijalnoj okolini. Materijalni okoliš je onaj koji okružuje dijete (prostor, predmeti, igračke, mogućnost kretanja prostorijom i baratanja predmetima, poticajni prizori, slike, zbivanja, zvukovi, glazba, itd.), a socijalna okolina je nazočnost, dostupnost i reaktivnost odrasle osobe, tjelesni dodir, emocionalni odnosi odraslih u okolini djeteta, glasovna, verbalna i govorna komunikacija te brojne druge karakteristike.

2.1. RAZVOJ MOTORIKE

Razvoj motorike podrazumijeva se kao sve veća djetetova sposobnost svrhovitog i skladnog korištenja vlastitog tijela za kretanje i baratanje predmetima. Razvoj motorike proučava se kroz

njegove faze, koje su najuočljivije u držanju tijela (posturalne kontrole), kretanja (lokomocije) i baratanja predmetima (manipulacije).

U prvoj godini dojenčeta lako su uočljive i mogu se razlikovati refleksne i stereotipne pokrete. Refleksi su automatske reakcije na određene podražaje. Krogh (1994) da je kod malih beba zabilježeno 27 različitih refleksnih reakcija (npr. žmirkanje, sisanje, kašljanje, zijevanje itd.), dok je stereotipnih pokreta zabilježeno 47 različitih vrsta (ritanje, mahanje, ljuljanje, itd.). Neke od spontanijih i refleksnih reakcija nakon četvrtog mjeseca života će nestajati te će ih zamijeniti slični ali voljniji pokreti. Sve to povezano je sa sazrijevanjem središnjeg živčanog sustava te razvojem osjetila i percepcije. Prisutnost, odsutnost, kao i razvojni tijek refleksivnih reakcija važan je pokazatelj neurološkog sazrijevanja i indikator razvoja složenijih funkcija mozga (Vasta i suradnici, 1998). Bez obzira na to moguće je predvidjeti određene poteškoće ako se refleksni pokreti ne pretvore s vremenom u voljne pokrete koji čine višu razvojnu razinu. Razlog tome mogu biti razna oštećenja prilikom poroda, bolesti i povrede ili teže zanemarivanje djeteta (Beaty, 1994). Motorički razvoj događa se određenim redoslijedom. Voljni pokreti djeteta započinju kontroliranim pomicanjem glave i vrata, pa postupno preko voljnih pokreta ruku dolazi o voljnih pokreta nogu (cefalokaudalno načelo). Drugi smjer razvoja kontrole voljnih pokreta je od sredine trupa prema ekstremitetima, tj. dijete najprije kontrolira i upravlja ruku iz ramena, kasnije pokretima iz lakta i konačno pokretima iz šake i prstiju (proksimodistalno načelo). Prema Krogh (1994) u prvoj i drugoj godini razvijaju se rudimentarna ponašanja koja uključuju osnovne voljne aktivnosti: pokretanje glave i gornjeg dijela trupa, prevrtanje, sjedenje, puzanje, stajanje i hodanje. Te motoričke vještine pojavljuju se kod sve zdrave djece točno navedenim redoslijedom u za određeno vrijeme poprilično predvidljivo. Za normalan i uredan psihomotorni razvoj potrebno je iskustvo koje dijete ima prilikom steći za vrijeme dodira s fizičkom okolinom i slobodnim kretanjem u okviru njegovih mogućnosti. Rane motoričke aktivnosti cine temelj za razvoj osnovnih pokreta i prirodnih oblika kretanja koji se pojavljuju u dobi između druge i sedme godine. Postoje tri vrste pokreta (Vasta i suradnici, 1998): kretanje, održavanje ravnoteže, baratanje predmetima. Osnovni pokret u pravilu pojavljuju se kod sve djece i preduvjet su za razvoj sportskih vještina. Postupno usavršavanje i korištenje šake i prstiju za fino manipuliranje predmetima prati se i promatra kod djece predškolske dobi. Prvo hvatanje sitnog predmeta događa se oko 9. mjeseca djetetovog života. Smatra se da se zrelo korištenje olovke očekuje tek između 5. i 7. godine djetetovog života. Motoričke sposobnosti su ono o čemu ovisi kakvi će biti pokreti djeteta npr. spretni, brzi, precizni itd. Postoji sedam osnovnih motoričkih sposobnosti: ravnoteža, koordinacija, snaga, brzina, gipkost, preciznost, izdržljivost. Ravnoteža je sposobnost

održavanja tijela u izbalansiranom položaju. Koordinacija je spretnost i usklađenost pokretanja cijelog tijela, na pokrete ruku, brzinu učenja i izvođenja složenih motoričkih zadataka te izvođenje pokreta u ritmu. Snaga se odnosi na mišićne sile koje pokreću tijelo ili neki teret. Brzina je mogućnost izvođenja jednostavnih motoričkih zadataka (brzo trčanje, lupkanje rukom). Gipkost je sposobnost izvođenja pokreta s velikim amplitudama. Preciznost je sposobnost točno usmjerenih i odmjerenih pokreta. Izdržljivost je sposobnost dužeg izvođenja neke aktivnosti nesmanjenim intenzitetom, a neposredno je vezana za stanje krvožilnog sustava. Poticanjem djeteta utječemo na to da dijete razvija svoje motoričke sposobnosti. Prilikom istraživanja jasno je vidljivo da je motorički razvoj kod djece predškolske dobi različit i može imati velika odstupanja od djeteta do djeteta što ovisi o nasljednim i okolinskim faktorima. Osim odraslih veliku ulogu u razvoju motoričkih vještina imaju i njihovi vršnjaci.

2.2. RAZVOJ GOVORA

Govor je složena psihofizička aktivnost čovjeka koja mu omogućuje komuniciranje s drugim ljudima putem sustava znakova i simbola. Govor je ključni aspekt ljudske komunikacije i kulture. Pomoću govora, ljudi mogu izraziti svoje misli, osjećaje, znanja, potrebe i mišljenja na način koji je razumljiv drugima. Govor se temelji na sustavu znakova koji ima značenje i koji se povezuje s pojmovima u umu govornika. Znakovi u govoru mogu biti riječi, fraze, geste, ton glasa i drugi simboli koji prenose informacije drugim ljudima. Taj je sustav jezično raznolik u svijetu i omogućuje nam razumijevanje i komunikaciju s različitim kulturama i ljudima. Govor je ključan za proces učenja, društvene interakcije, razmjenu ideja i suradnju među ljudima. Bez govora, bilo bi iznimno teško ostvariti napredak u znanosti, tehnologiji, kulturi i društvu općenito. Važno je napomenuti da govor nije jedini način komunikacije. Ljudi također koriste neverbalne signale, pisane riječi, simbole, umjetnost i tehnologiju kako bi komunicirali i razmjenjivali informacije. No, govor ostaje jedan od najmoćnijih alata za izražavanje i razumijevanje među ljudima. Rano djetinjstvo osjetljivo je razdoblje djeteta u kojem ono usvaja govor (18-24 mjeseca). Za vrijeme tog osjetljivog razdoblja potrebno je da dijete ima adekvatnu socijalnu stimulaciju jer će samo tako doći do izražaja njegove urođene mogućnosti i time potaknuti razvoj govora. Mozak daje najveću mogućnost za fleksibilnu organizaciju mnogih kognitivnih funkcija, osobito onih koje su usko povezane sa govorom u periodu od 2. do 12. godine života, te nakon tog perioda ta fleksibilnost mozga opada. Govor i njegov razvoj pratimo kroz više različitih aspekata (glasovni/fonološki razvoj, rječnički, razvoj gramatike, komunikacijski razvoj, razvoj znanja o govoru). Sam govorni razvoj grana se i proučava na dva osnovna razdoblja: predverbalno i verbalno. Predverbalno razdoblje igra ključnu ulogu u

razvoju govora i jezika kod djece. To je faza prije nego što dijete počne koristiti prve verbalne riječi i govorne zvukove. U tom razdoblju stvaraju se važni preduvjeti za kasniji razvoj govora i jezika. Postoji nekoliko ključnih aspekata tog razvoja: kognitivni razvoj, komunikacija, slušanje i razumijevanje, razvoj fine motorike, imitacija te emocionalna povezanost. Svi ovi preduvjeti pripremaju dijete za kasniji razvoj govora i jezika. Kada dijete stekne potrebne kognitivne i komunikacijske vještine, počinje izražavati svoje misli, osjećaje i potrebe putem verbalnih riječi i izraza, što označava početak razvoja govora i jezika. Sluh ima ključnu ulogu u razvoju govora. Sluh omogućuje djeci da čuju i prepoznaju govorne zvukove, intonaciju i ritam jezika oko sebe. Kroz slušanje, djeca uče razlikovati različite zvukove, riječi i fraze, što je presudno za razumijevanje jezika i njegovu reprodukciju. Ako dijete ima problema sa sluhom, to može negativno utjecati na njegov razvoj govora. Stoga je važno pratiti djetetov sluh od najranijih dana i, ako primijetite bilo kakve znakove problema, konzultirajte se s liječnikom ili stručnjakom za sluh kako bi se poduzele potrebne mjere. Dijete svoje prve riječi izgovara između 12. i 18. mjeseca života i time započinje verbalno razdoblje u razvoju govora kod djece. Te prve riječi u životu djeteta su obično dvosložne, po vrsti su imenice, a po sadržaju mogu činiti cijele iskaze uz manje značenje, ovisno o situaciji koju dijete opisuje. Pred kraj 2.godine dijete oblikuje svoje prve rečenice, najčešće se one sastoje od dvije riječi ne više. Nakon pojave prve rečenice počinje savladavanje gramatike i uočava se nagli napredak u razvoju govora. S obzirom da govor djeteta naglo počinje napredovati, sve više do izražaja dolazi jedna važna značajka, a to je kreativnost. Djeca vrlo rano, sa navršene tri godine, mogu smišljati priče. Osim priča koje dijete prepričava iz vlastitog iskustva, dijete se kroz pričanje počinje koristiti neologizmima. Kada dođe do faze u kojoj djeca skoro u potpunosti savladaju govor, pokazuju želju za igranjem govornih igara odnosno tzv. igre nonsensnog sadržaja. Počinje ljubav i prema igrama s ulogama, te isto tako započinju koristiti razne igre koje u sebi sadržavaju ritam i melodiju. Četvrta i peta godina djetetovog života rezervirane su u za razdoblje dječjih pitanja pa kako u govornom razdoblju tako i u spoznajnom ovaj period života ima veliku ulogu. U razdoblju između 6. i 7. godine djetetovog života, dijete počinje ovladavati gotovo svim vrstama rečenica, rabi sve vrste riječi a artikulacija glasova se „čisti“. Kada je riječ o artikulaciji, većina djece razvija potpuno razumljiv govor do dobi od 8 ili 9 godina. U tom razdoblju, djeca bi trebala moći jasno izgovarati većinu zvukova u svom jeziku. Međutim, mogu postojati sitne varijacije u izgovoru pojedinih zvukova, a neka djeca mogu trebati dodatno vježbanje kako bi postigla potpuno razumljiv govor. Što se tiče morfoloških i sintaktičkih pravila, do dobi od 10 godina većina djece razvija razumijevanje i upotrebu složenijih jezičnih struktura. To uključuje razumijevanje gramatičkih pravila, formiranje

složenijih rečenica i korištenje različitih oblika riječi. Automatizacija ovih pravila znači da dijete koristi ove jezične obrasce bez svjesnog razmišljanja o njima. No i dalje, bez obzira na to govor se nadopunjuje i hrani tijekom cijelog života.

2.2. EMOCIONALNI I SOCIJALNI RAZVOJ

Dijete se ne razvija samo tjelesno i motorički, već i socijalno i emocionalno. Razvoj odnosa prema sebi i drugima iz okoline je važan aspekt djetetova cjelokupnog razvoja. Evo nekoliko ključnih aspekata razvoja odnosa kod djece: emocionalna vezanost, socijalne vještine, samosvijest, razvoj prijateljstava, razumijevanje društvenih normi, komunikacijske vještine. Svi ovi aspekti razvoja odnosa pomažu djetetu da se integrira u društvo, izgradi zdrave odnose s drugima i postane emocionalno stabilna i društveno kompetentna osoba. Roditelji, skrbnici i odgojitelji igraju ključnu ulogu u poticanju pozitivnog razvoja odnosa kod djece pružanjem ljubavi, podrške, razumijevanja i modeliranjem pozitivnih socijalnih vještina. Izražavanje emocija igra ključnu ulogu u djetetovom socijalnom i emocionalnom razvoju te pomaže djetetu da komunicira svoje potrebe i osjeća je okolini. Podržavanje djeteta u izražavanju emocija važan je dio roditeljstva i odgoja. Važno je da roditelji i skrbnici budu osjetljivi na djetetove emocije, pružajući mu emocionalnu podršku i pomažući mu da razvije vještine izražavanja emocija na način koji je prihvatljiv i konstruktivan. Time se osigurava pozitivan razvoj odnosa djeteta s okolinom, što ima dugoročne koristi za njegov emocionalni i socijalni razvoj. Snaga povezanosti između odnosa sa odraslima i razumijevanju ovisi o djetetovu temperamentu koji je određen djetetovim biološkim predispozicijama. Unutar emocionalnog i socijalnog razvoja promatramo i razvojne osobine i procese a to su: temperament, emocionalni razvoj, socio-spoznajni razvoj, razvoj samoregulacije, razvoj društvenosti. Temperament djeteta igra ključnu ulogu u njegovom emocionalnom i socijalnom razvoju. Temperament je urođeni skup emocionalnih, motivacijskih i reaktivnih karakteristika koje određuju kako dijete reagira na svoje okruženje i kako se ponaša u različitim situacijama. Emocionalni razvoj predstavlja temelj za formiranje ličnosti i ključan je za cjelokupni razvoj djeteta i osobe tijekom cijelog života. Emocije igraju važnu ulogu u našim životima jer oblikuju naše ponašanje, odluke i odnose s drugima. Podrška emocionalnom razvoju od najranijih dana važna je za cjelokupni razvoj ličnosti i emocionalne inteligencije. Roditelji, skrbnici i odgojitelji igraju ključnu ulogu u pružanju ljubavi, razumijevanja i emocionalne podrške kako bi djeca razvila pozitivne emocionalne vještine i postala emocionalno zdravi pojedinci. Razvoj privrženosti je jedan od najvažnijih aspekata emocionalnog i socijalnog razvoja djeteta. Privrženost se odnosi na snažnu emocionalnu povezanost djeteta prema svojim glavnim skrbnicima, obično prema

roditeljima ili drugim osobama koje pružaju skrb i podršku u ranom djetinjstvu. Ovaj oblik veze i privrženosti ima snažan utjecaj na djetetov emocionalni razvoj i razvoj ličnosti. Socio-spoznajni razvoj je poseban oblik razvoja koji se odnosi na djetetovo razumijevanje svijeta oko sebe, uključujući društvene odnose, norme i vrijednosti. Ovaj oblik razvoja povezan je s kognitivnim razvojem i razvojem socijalnih vještina, a odvija se tijekom cijelog djetinjstva i adolescencije. Socio-spoznajni razvoj igra ključnu ulogu u formiranju osobnosti i identiteta djeteta te u njegovom uspješnom funkcioniranju u društvu. Samoregulacija se odnosi na sposobnost osobe da svjesno upravlja vlastitim ponašanjem, emocijama, mislima i reakcijama u skladu s ciljevima, vrijednostima i društvenim normama. Kroz samoregulaciju, osoba može prepoznati i kontrolirati svoje emocije, izbjegavati impulzivne reakcije i donositi informirane odluke. Najsavršeniji oblik samoregulacije je uspostavljanje samokontrole, što znači da osoba može vladati sobom i preuzeti odgovornost za svoje postupke. Samokontrola zahtijeva svjesnost o vlastitim reakcijama i osjećajima te sposobnost odgoditi zadovoljenje trenutnih želja u korist dugoročnih ciljeva. Društvenost i socijalne vještine razvijaju se kroz različite interakcije s ljudima, uključujući i interakcije s roditeljima, ali posebno su važne i česte interakcije s vršnjacima. Kroz te interakcije, djeca imaju priliku razvijati svoje socijalne vještine, učiti o međuljudskim odnosima, razvijati empatiju, dijeliti iskustva, rješavati konflikte i stvarati prijateljstva. Važno je napomenuti da su interakcije s vršnjacima najčešće prisutne u raznim dječjim aktivnostima, poput igre, škole, sportskih aktivnosti i izvanškolskih aktivnosti. Roditelji i skrbnici također imaju važnu ulogu u poticanju i podržavanju ovih interakcija kako bi djeca mogla razviti svoje društvene vještine. Kroz te interakcije, djeca stječu iskustva koja su ključna za njihov društveni razvoj i uspješno integriranje u društvo.

2.3. RAZVOJ IGRE

Kroz igru dijete se razvija i raste, ona je temeljna djetetova djelatnost. Igra je izuzetno važna arena u kojoj se dijete razvija na različitim područjima, uključujući socijalni, emocionalni, tjelesni i spoznajni razvoj. Kroz igru, djeca imaju priliku istraživati svijet oko sebe, stjecati nove vještine, razvijati kreativnost te učiti o sebi i drugima. Dječja igra sagledava se sa više aspekata u kojima se mogu postaviti pitanja zašto se neka djeca vole igrati sama, što sve možemo naučiti o djetetu promatrajući ga tijekom igre i koji sve dijelovi igre čine igru složenijom i bogatijom? Kako bi se pronašli odgovori na ova pitanja, stručnjaci igru sagledavaju sa dva aspekta – kao socijalnom fenomenu te kao aspektu spoznajnog razvoja. Igra predškolskog djeteta razmatra se na dvije razine: spoznajna razina igre i društvena razina igre. Pod spoznajnu razinu igre spada funkcionalna igra, konstruktivna igra, igra pretvaranja i igra s

pravilima. U društvenu razinu igre svrstavamo: promatranje, samostalna igra, usporedna igra, usporedno-svjesna igra, jednostavna socijalna ili povezujuća igra, komplementarna i uzajamna igra i suradnička igra. „Igra pretvaranja “ je poseban oblik suradničke igre u kojoj djeca zamišljaju situacije, emocije i doživljaje drugih ljudi iz njihove okoline u poznatim ili izmišljenim situacijama. Kod djece predškolske dobi možemo uočiti individualne razlike u stilu i načinu igre. Prema Steinberg i Meyer (1995) neka su sklonija konstrukciji i građenju, a druga pak simboli i dramtizaciji. Bez obzira na to što je igra osnova svakog djeteta neka djeca jednostavno više uživaju u igre od drugih. Razvoj likovnog izražavanja kod predškolskog djeteta usko je povezan s razvojem njegovih spoznajnih procesa, motorike i sposobnosti rukovanja likovnim materijalima. Kroz likovno izražavanje, djeca razvijaju kreativnost, maštu i sposobnost izražavanja svojih osjećaja i ideja. Istraživači tvrde kako se razvoj likovnih sposobnosti može promatrati kroz Piagetove faze spoznajnog razvoja. Piaget je naveo i tijekom razvoja likovnih sposobnosti koji započinje šaranjem koje se javlja između 1,5 – 3 godine djetetovog života, a karakteriziraju ga zainteresiranost za aktivnosti ruku koje ostavljaju tragove na papiru i pri tome uživaju u toj aktivnosti, te završavaju fazom namjernog oblikovanja prikazivanja stvarnosti koje se javlja između 5-7 godine života, a glavna karakteristika mu je pokušaj postizanja objektivne sličnosti s predmetima i okolinom, uz sve veće pojedinosti crteža jer priča o događaju. Između ovih nalaze se dvije faze: slučajno prikazivanje stvarnosti (3-5) i namjerno subjektivno prikazivanje stvarnosti (4-6). Važno je pružiti djeci priliku za likovno izražavanje kroz različite aktivnosti i materijale te podržavati njihovu kreativnost i istraživački duh. Ovo je važno za cjelokupni razvoj djeteta, uključujući razvoj motoričkih vještina, kreativnosti, emocionalne inteligencije i različitih aspekata likovnog izražavanja. Glazbene sposobnosti smatraju se naslijeđenim biološkim mogućnostima prepoznavanja i reprodukcije zvuka i zvukovnih kombinacija. Djeca glazbu mogu istraživati kroz pokret uz glazbu, istraživanje i prepoznavanje glasova, istraživanje instrumenata, istraživanje glasa pri pjevanju, slušanje i opisivanja glazbe. Sa djecom glazbu možemo stvarati na različite oblike: sviranjem jednostavnih instrumenata (udaraljke, ksilofon), glazbenim predstavama, kreativnim pokretima uz glazbu, stvaranjem i improviziranjem pjesama itd. Kako bi se prepoznali potencijalni talenti, važno je pažljivo promatrati djecu tijekom različitih glazbenih aktivnosti i aktivno ih poticati da sudjeluju u različitim glazbenim iskustvima. Ako primijetite da dijete ima posebno zanimanje i nadarenost za glazbu, možete ga potaknuti da se uključi u dodatne glazbene aktivnosti, kao što su individualne lekcije, sudjelovanje u glazbenim ansamblima ili druge oblike strukturiranog glazbenog obrazovanja.

Potpura i podrška obitelji i odgojitelja mogu biti ključne za razvoj potencijalnih glazbenih talenata kod djece.

3. RAZVOJ GOVORA

Važno je naglasiti da je razvoj govora i jezika ključan za uspješan razvoj djeteta u kasnijem životu. Djeca koja imaju poteškoće u govorno-jezičnom razvoju mogu biti izložena većem riziku od kasnijih psihosocijalnih problema. Stoga je važno prepoznati jezične probleme u ranom uzrastu i pružiti djeci odgovarajuću intervenciju kako bi se smanjili dugoročni negativni utjecaji. Podrška i intervencija za djecu s jezičnim poteškoćama posebno su važni u školskom kontekstu. Potrebno je stvoriti poticajno okruženje za govor kako bi se djeci omogućilo aktivno sudjelovanje u različitim govornim situacijama. Također, važno je osigurati kvalitetne jezične sadržaje i govorne uzore kako bi djeca imala priliku slušati i usvajati bogat i raznolik jezični materijal. Važno je shvatiti da je brzina usvajanja jezika kod djece individualna i ovisi o različitim čimbenicima. Osobnost djeteta, okolina u kojoj odrasta, kultura, zdravstveno stanje i drugi faktori mogu utjecati na razvoj govora i jezika. Stoga je važno biti fleksibilan u promatranju i pružanju podrške djetetu. Poticati govor kod djeteta znači razumjeti zakonitosti njegovog razvoja, ali i cijeliti individualnost svakog djeteta. To uključuje pružanje poticajnog okruženja i kvalitetnih jezičnih sadržaja te osiguravanje govornih uzora koji će potaknuti razvoj dječjeg govora. Usvajanje i razvoj jezika ključni su za komunikaciju, učenje i socijalizaciju djeteta. Podrška i intervencija u ranim fazama mogu imati značajan pozitivan utjecaj na dječji govorno-jezični razvoj te pridonijeti boljem psihosocijalnom funkcioniranju i uspješnijem akademskom napretku u kasnijem životu.

3.1. RAZVOJ JEZIKA I GOVORA OD ROĐENJA DO SEDME GODINE

Osnovni način komunikacije među ljudima koji je uvijek bio i ostao je govor. Postoje određeni preduvjeti za razvoj govora, a to su: uredno razvijeni govorni organi, intelektualni razvoj, dobro razvijen sluh, dobro zdravlje i stimulativno okruženje. Dijete u prve tri godine života prolazi kroz faze prvog krika, glasanja, do kompetentne participacije u razgovoru gdje na takav način može izraziti svoje potrebe, taj period života smatra se najintenzivnijim razvojem jezika i govora. Izuzetnu važnost u razvoju govora su poticaji iz okoline u prvim mjesecima života djeteta. Dijete tokom svoga rasta i razvoja stječe sposobnost imitacije glasova, slogova te naposljetku izgovara prve riječi koje imaju značenje. Tijekom svoga razvoja djeca usvajaju određena jezična pravila i rječnik brzo napreduje i razvija se. Bazu materinskog jezika dijete usvoji s tri godine. Kada dijete svlada čitanje i pisanje odnosno kada započne period života u kojem dijete ulazi u školu započinje i faza formalnog učenja materinskog jezika, što znatno

doprinosi daljnjem razvoju jezika. Bitno je naglasiti da se jezik uči, razvija i nadograđuje tijekom cijeloga života, odnosno dokle god čovjek ima sposobnost da uči. Najčešće djeca jezik usvajaju brzo i bez prevelikog napora. Skrbnici ili roditelji kod djece potiču razvoj slušanja, razumijevanja primljene informacije te govornu produkciju kroz interakciju sa svojim djetetom. Takav način komunikacije roditelji i skrbnici rade dobro, intuitivno i sa puno ljubavi. Rizični faktori koji mogu utjecati na normalan razvoj djetetova govora su privremeno rođenje, niska porođajna težina, oštećenje sluha, zanemarivanje djeteta te brojna druga. Govorna komunikacija ima iznimno važnu ulogu u odgoju, obrazovanju i kasnije u profesionalnom razvoju. Radi lakšeg razumijevanja govora i jezičnog razvoja djece stručnjaci su izradili kalendar jezično – govornog razvoja te pomoću njega možemo pratiti govorni razvoj ili odstupanja i na taj način potaknuti roditelje, odgojitelje pedijatre i sve one koji sudjeluju u razvoju dječjeg govora na pravovremenu reakciju i pružanje pomoći. Od velike je važnosti da ovaj kalendar ne može poslužiti kao dijagnostičko sredstvo nego samo kao poticaj na promišljanje o očekivanom jezično – govornom razvoju i mogućoj potrebi traženja stručne pomoći.

3.2. POREMEĆAJI IZGOVORA

Najčešći govorni poremećaji u općoj populaciji djece su poremećaji izgovora, a još su češći u djece s posebnim potrebama ili teškoćama u razvoju. Zato se postavlja bitno pitanje koliko je zapravo bitno kako govorimo? Gotovo svaki poremećaj izgovora popraćen je i jezično – govornim poremećajem, bez obzira radi li se o glasu ili nesigurnoj riječi. Poremećaji izgovora prisutni su kod svih, mladih i starih, najčešći su kod djeve predškolske i školske dobi, a nešto malo manje prisutno je kod odraslih. Svijet u kojem živimo prepun je informacija koje se prenose najčešće govorom. Bez obzira na to govorni poremećaj možemo pronaći i kod profesionalnih govornika kao što su: učitelji, odgojitelji, novinari, javni govornici... Govor djeteta predškolske dobi bez obzira što zna biti popraćen nekim „greškama“ i dalje se smatra simpatičnim i pomalo smiješnim sa stajališta odrasle osobe. No među najvećim pogreškama do kojih dolazi tijekom djetetovog razvoja je ta da roditelji smatraju kako će se te pogreške kod djece ispraviti same od sebe. Poremećaj izgovora daleko je kompleksniji od toga. Valja naglasiti da poremećaji izgovora, posebno kada su prisutne nesustavne pogreške, često predstavljaju samo simptome složenijih teškoća koje dijete ima u području jezičnog razvoja. Kako prepoznati poremećaj izgovora? Poremećaj izgovora možemo uočiti na razini glasova i/ili riječi, a najčešće se javljaju u tri oblika: omisija (izostavljanje ili nečujna realizacija glasa), supstitucija (zamjena glasa), distorzija (nepravilno izgovaranje glasa ili skupine glasova).

Navedeni oblici poremećaja mogu biti sustavni i nesustavni. Sustavni označavaju da dijete uvijek na isti način radi iste greške, a nesustavni je suprotan od sustavnog odnosno dijete ne koristi uvijek iste greške i ne uvijek na isti način. Ono na što treba obratiti pozornost je to ako se sustavne pogreške nastave ponavljati i nakon četvrte godine starosti djeteta, u tom slučaju može se govoriti leksičkoj dislaliji ili nesigurnoj slici riječi. No isto tako moramo razumjeti i da je svako dijete različito pa je tako i razvoj govora svakog djeteta individualan i tako mu treba pristupiti. Potpuno je normalno da neka djeca sa lakoćom pravilno progovore sve glasove, dok druga moraju proći kroz puno pogrešaka da bi došla do ispravnog načina govora (npr. MATKA-MACKA-MAČKA). Zbog ovog primjera može se postaviti pitanje radi čega se javljaju poremećaji izgovora kod djece? Upravo ovo pitanje roditelje često zabrinjava i sami ga postavljaju stručnjacima, no ponekad odgovor nije tako jednostavan jer se ne može svaki puta sa sigurnošću utvrditi uzrok poremećaju govora. Po znanoj činjenici, vidljiva organska odstupanja u građi organa koji sudjeluju u artikulaciji - izgovoru glasova (usne, jezik, nepce, čeljust, zubi) ili blaga oštećenja sluha mogu uzrokovati poremećaj izgovora. Također, mogu biti zapreka i ometati korelaciju nepravilnog izgovora. Nedovoljna pokretljivost jezika, usnica, gornje i donje čeljusti te motorička nespretnost isto tako mogu biti uzročnici poremećaja izgovora. Nažalost i neke navike iz djetinjstva mogu biti uzročnici poremećaja izgovora, kao npr. predugo korištenje „dude varalice“ ili bočice. No uz sve to postoji mogućnost kako pomoći djetetu. Ako postanu vidljive teškoće kod djeteta, potrebno je obratiti se osobama specijaliziranim za ta područja – logopedu, te i sami pružiti podršku djetetu da što lakše i „bezbolnije“ savlada nepravilnosti u izgovoru. Logopedska pomoć podrazumijeva niz specijaliziranih metoda ili postupaka s ciljem korekcije poremećaja izgovora kod djeteta uz savjetodavni rad s roditeljima. Uspješnost logopedskih terapija ovise o mnoštvu čimbenika, a neki od njih su: uzrok poremećaja, težina poremećaja, redovitost logopedske terapije, motivacija djeteta, dob djeteta, i brojne druge. Osim logopeda i terapija na koje dijete ide, veliku ulogu imaju i roditelji koji isto tako mogu pomoći djetetu koje ima teškoće i izgovoru glasa, kao npr.: mogu biti dobar govorni model – govoriti pravilno, nastojati biti djetetova podrška, ne ispravljati dijete (jer bi to samo radilo da može), ne posramljivati dijete, tražiti pomoć stručnjaka, motivirati dijete, biti aktivni suučenic u logopedskim terapijama.

3.3. OSOBITOSTI JEZIKA I GOVORA DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Pod djecu s teškoćama u razvoju ili djecu s posebnim potrebama spadaju: djeca s oštećenjem sluha, oštećenjem vida, poremećaj glasovne – govorne komunikacije, tjelesni invaliditet, mentalnu retardaciju, promjene ličnosti, više vrsta ometenosti u psihičkom ili fizičkom razvoju

te darovitu djecu. Djeca s teškoćama su djeca s trajnijim posebnim potrebama koje se odnose na urođena i stečena stanja organizma, a koja prema svojoj prirodi zahtijevaju poseban stručni pristup. Pojam „djece s posebnim potrebama“ obuhvaća heterogenu skupinu poremećaja, a posebno jezičnog i govornog razvoja, te se ona razlikuju od djeteta do djeteta. Da bi se određeno područje govora realiziralo i počelo koristiti o njemu ovisi mnoštvo čimbenika biološki, psihološki, socijalni aspekti itd. Tjelesnim invaliditetom smatraju se deformacijem, funkcionalne i motoričke smetnje, oštećenja zbog kojih je takvoj djeci potrebna pomoć u svim pogledima tijekom njihovog odgoja i obrazovanja. Jedan od najučestalijih poremećaja nastalog tijekom oštećenja nezrelog mozga je cerebralna paraliza. S obzirom na težinu stupnja oštećenja razlikujemo tri stanja cerebralne paralize: lagano, umjereno i teško. Kod laganog poremećaja dijete nema smetnje govora, sposobno je za svakodnevne aktivnosti i samostalan život. Kod umjerenog poremećaja mogućnost hodanja govora i brige o samom sebi nije moguć, dok je kod teškog poremećaja neophodna konstantna briga za dijete prvenstveno od strane roditelja i skrbnika pa sve do odgovarajućih stručnjaka (rehabilitatora). Cerebralna paraliza vrsta je oštećenja koja stvara određene zapreke u jezično govornom razvoju: teškoće u disanju, disfunkcija mišića artikulacijskih organa, usporedno auditivno sazrijevanje, itd. s obzirom da niti jedna osoba na svijetu nije ista, tako niti svako dijete sa cerebralnom paralizom nije isto i zbog toga zahtjeva poseban pristup, njegu i skrb. Osim cerebralne paralize na razvoj govora može utjecati i utječe mentalna retardacija. Mentalna retardacija je stanje u kojem je znatno otežano uključivanje osobe u društveni život te je povezano sa zaustavljenim ili nedovršenim razvojem intelektualnog funkcioniranja. Dijagnosticira se na osnovi medicinske, psihološke, defektološke i socijalne ekspertize. Intelektualna razina pojedinog djeteta mjeri se određenim instrumentima koje proizvode psiholozi. Jezični i govorni poremećaji su u gotovo 95% slučajeva prisutni te njihov postotak postaje veći što je stupanj mentalne retardacije veći. Kod djece sa dijagnosticiranim Dawnovim sindromom prisutno je oštećenje govorno – jezičnog poremećaja, no to nije jedini poremećaj koji kod njih može biti prisutan. Kod te djece često je narušena građa i pokretljivost artikulacijskih organa, što je zasigurno jedan od uzroka teškoća i izgovoru. Osim teškoća sa govorom djeca sa Dawnovim sindromom imaju problema sa sluhom do stupnja teže naglušnosti, koje su isto tako smetnja ka razvoju govora. Kod djeve s mentalnom retardacijom česte su: anomalije artikulacijskih organa, motoričke teškoće, teškoće disanja, smanjen opseg pažnje jezične teškoće teškoće taktilne i kinetičke osjetljivosti. Kod takve djece bitno je da im se češće ponavlja sadržaj koji trebaju usvojiti, stoga je najbolje zatražiti pomoć logopeda. Nakon mentalne retardacije dolazimo do pervazivnih razvojnih poremećaja koji čine: Autistični poremećaj, Aspergerov poremećaj, Rettov poremećaj,

Dezintegrativni poremećaj u djetinjstvu. autistično dijete često može biti relativno lako prepoznatljivo upravo zbog problema u komunikaciji i socijalnoj interakciji. Autizam je poremećaj koji se odlikuje različitim simptomima, ali dvije ključne karakteristike su poteškoće u komunikaciji i socijalnoj interakciji. Autistično dijete je lako prepoznatljivo jer ne prolazi kroz govorne faze kao i ostala djeca, dakle izostaje gugutanje, a mnoga nikada ni ne progovore. U drugoj godini života kada se djetetov rječnik stalno treba nadograđivati i bogatiti novim riječima, rječnik autističnog djeteta stagnira. Postoji nekoliko ključnih obilježja autizma koja su povezana s tim aspektima: poteškoće u verbalnoj i neverbalnoj komunikaciji, problemi u razumijevanju društvenih signala, ponavljajući i ograničeni obrasci ponašanja, osjetljivost na promjene i senzorne stimuluse te nedostatak imaginativne igre. Važno je napomenuti da se spektar autističnih osobina može razlikovati kod različite djece i da svako dijete može pokazivati različite razine poteškoća u komunikaciji i socijalnoj interakciji. Rana dijagnoza i rana intervencija mogu biti ključne za pružanje podrške autističnoj djeci i njihovoj obitelji kako bi se omogućio optimalan razvoj i napredak u društvenim vještinama. Za razliku od autistične djece djeca s Aspergerovim sindromom napreduju bolje u govorno – jezičnom razvoju, no bez obzira na to i kod ove djece razvoj govora može kasniti. Karakteristika ovog sindrom je nedostatak neverbalne komunikacije, odnosno djeca koja boluju od Aspergerovog sindroma ne mijenjaju izraze lica, ton glasa, a pokreti su im jednolični. Rettov poremećaj javlja se samo kod djevojčica i to u periodu od 7. do 18. mjeseca života. Na samim počecima nalikuje na autizam, ali ono po čemu se razlikuje od autizma je to da ono nije prisutno od samog rođenja njegov razvoj djeteta odnosno djevojčica počinje normalno te naglo počinje stagnirati u brojnim područjima. Dijete gubi stečene vještine, govor i socijalne vještine te postaje motorički nesposobno. Hellerov sindrom ili Dezintegrativni poremećaj u djetinjstvu javlja se kod djece između treće i pete godine života. Simptomi su slični kao kod autizma no dijete postepeno počinje gubiti stečene psihofizičke vještine. Djecu koja imaju dva ili više navedena oštećenja potrebno je uključiti različitih stručnjaka (logopeda, rehabilitatora, psihologa, radnih terapeuta i slično). Osim poticanja razvoja govora i govornih vještina važno je poticati i razvoj u svim ostalim područjima koja pridonose savladavanju komunikacijskih vještina.

4. RAZVOJ MOTORIKE

Razvoj motorike djeteta ne možemo gledati izolirano, već ga moramo promatrati kroz sveobuhvatan skladan fizički, motorički, emocionalni i kognitivni razvoj. Razvoj motorike kod djeteta uključuje sve veću sposobnost korištenja vlastitog tijela i baratanje predmetima kako bi postiglo svoje ciljeve. Važno je da se motorički razvoj odvija prirodnim putem, ne očekujući od djeteta da izvodi složene pokrete prije nego što savlada osnovne motoričke vještine. Motorički razvoj može se definirati kao proces u kojem dijete uči obrasce kretanja i motorička znanja. Napredak u motoričkom razvoju može biti vidljiv kroz pojavu novih vještina, finijih pokreta, poboljšanja u izvođenju kretanja i povezivanju različitih oblika pokreta. Svako dijete ima potencijal da razvije i nauči mnogo osnovnih obrazaca kretanja, no razvoj motoričkih sposobnosti varira od djeteta do djeteta. Neka će djeca pokazati minimalne promjene u motoričkom razvoju, dok će druga stagnirati ili imati kontinuirani napredak. Razvoj motoričkih sposobnosti u ranim godinama usko je povezan s tjelesnim karakteristikama, fiziološkim predispozicijama i tempom rasta i razvoja. Motorički razvoj je kontinuirani proces koji ovisi o interakciji više faktora i ima važan utjecaj na cjelokupni razvoj djeteta. Poticanje djetetove motoričke aktivnosti i pružanje podrške u razvoju motoričkih vještina važan je dio odgoja i skrbi za dječji razvoj. Okolina i roditelji igraju vrlo bitnu ulogu u motoričkom razvoju djeteta. Motorički repertoar djeteta oblikuje se kroz interakciju s okolinom i primanjem različitih motoričkih podražaja. Ti podražaji imaju važan utjecaj na djetetovu motoričku budućnost i mogu odrediti hoće li dijete biti tjelesno aktivno u odrasloj dobi. Djetetove motoričke vještine razvijaju se doživljavanjem raznovrsnih podražaja koje mu pružaju roditelji i okolina. Aktivna podrška, poticanje na kretanje, razne igre i sportske aktivnosti mogu doprinijeti razvoju djetetovih motoričkih sposobnosti. Kroz ove različite mogućnosti, dijete stječe motorička iskustva koja mogu utjecati na njegovu buduću tjelesnu aktivnost i zdrav životni stil. Važno je napomenuti da različiti tipovi obitelji i različite okoline mogu pružiti različite razine i vrste motoričkih iskustava djetetu. Neka djeca će imati više prilika za razvoj raznolikih motoričkih vještina, dok će druga možda imati manje prilika ili biti izložena ograničenim motoričkim podražajima. Stoga, podrška i poticajna okolina mogu biti ključni za razvoj djetetovih motoričkih sposobnosti i poticanje aktivnog načina života u kasnijoj dobi. Raznolika i poticajna okolina koja pruža različite mogućnosti za motorički razvoj djeteta može pozitivno utjecati na cjelokupni razvoj djeteta i doprinijeti njegovom zdravom i aktivnom načinu života u budućnosti.

3.4. DIJETE U DOBI OD 6 DO 12 MJESECI

U drugoj polovici prve godine primjećujemo kako nova iskustva kod djeteta izazivaju novu osjetljivost, kao što je strah od nepoznatih osoba. Ovo nije korak unatrag, već znak da se djetetova sposobnost razlikovanja poznatih i nepoznatih osoba povećava. Dijete postaje stabilnije u držanju tijela. Može sjediti dugo vremena bez potpore i manipulirati predmetima dok sjedi. Sada svijet postaje njegovo istraživačko polje jer se može slobodno kretati. Dijete je sposobno podizati se u stojeći položaj. Prema kraju prve godine, dijete obično postaje smirenije, samopouzdanije i prijateljski nastrojeno. Uživa u pažnji. Reagira na pozdrave poput "pa-pa" te pokazuje reakcije na geste, uključujući i pljeskanje. S povećanim motoričkim sposobnostima, može doći do izazova u svakodnevnoj rutini obitelji (na primjer, dijete može dulje vremena koristiti žlicu za obrok). Uspravno sjedenje omogućuje djetetu bolje upoznavanje okoline i napredovanje u baratanju predmetima. Dijete je oduševljeno sve većom kontrolom nad svojim pokretima i sposobnošću upravljanja vlastitim tijelom – postiže ravnotežu i usklađuje krupne i fine motoričke vještine. U ovoj fazi, refleksi postupno nestaju. Oko sedmog mjeseca, dijete počinje udarati i grebati žlicom po stolu te grabi sitne predmete rukama. Između osmog i dvanaestog mjeseca, nastaje refleks stopala i plantarni refleks, dok Babinskijev refleks nestaje do kraja prve godine. Osim što refleksi nestaju, dijete sve više usmjerava svoje pokrete prema svojoj volji. Dijete počinje okretati se s leđa na trbuh oko osmog mjeseca, samostalno sjedi oko devetog mjeseca, počinje puzati te se oslanja na predmete stojeći. Oko desetog mjeseca, uz pomoć odraslih, dijete hoda dok ga drže ispod pazuha i oslanja se na namještaj. Kada dosegne dvanaesti mjesec, dijete je usavršilo tehniku puzanja, sposobno je stavljati kockice u posudu te koristi svoje prve korake (gotovo sva djeca između dvanaestog i petnaestog mjeseca). Kada razmatramo igru, možemo je podijeliti na spoznajnu i društvenu razinu. U spoznajnoj razini igre, dominira funkcionalna igra i istraživanje putem igre. Funkcionalna igra uključuje ponavljanje motoričkih radnji ili uključivanje osjetila. Istraživanje putem igre obuhvaća radnje kao što su dodirivanje, razgledavanje, rotiranje, udaranje predmeta o predmet, traženje, stavljanje u usta, guranje po podu i slično. Društvena razina igre počinje s igrom "dajem - uzimam", koja je vidljiva i ranije u odnosima s drugom djecom. U ovoj fazi se počinje uspostavljati tjelesna komunikacija s drugim malim djetetom, no ta interakcija obično traje kratko, osim ako drugo dijete ne reagira. Dijete tada počinje oponašati ponašanje odraslih i pokazuje interes za igru skrivanja. Ova raznolika obilježja igre u različitim fazama djetetova razvoja doprinose razvoju motoričkih, kognitivnih i društvenih vještina te igra ključnu ulogu u djetetovom učenju i istraživanju svijeta oko sebe.

3.5. DIJETE U DOBI OD 1 DO 3 GODINE

Osnovna značajka djece između prve i druge godine života ogleda se u povećanoj motoričkoj sposobnosti. Zahvaljujući novim razinama pokretljivosti i složenijem rukovanju predmetima, dijete postaje radoznalo i počinje istraživati nove mogućnosti, brzo stvarajući nova iskustva. Prema kraju druge godine, njegove motoričke vještine će bitno napredovati, s prohodavanjem tek korakom jednogodišnjaka pretvorivši ga u dijete koje trči i skače. U ovoj fazi počinje se pojavljivati prvi negativizam, s glavnom riječju "NE". Zbog toga je potrebno stalno nadzirati ga, jer zabrane na njega ne utječu. U igri počinje oponašati radnje odraslih (npr. brisanje, češljanje) koristeći zamjene za stvarne predmete. U drugoj polovici druge godine dijete postaje svjesno svojih fizioloških potreba i počinje učiti kako ih kontrolirati. Strah od odvajanja od roditelja, prisutan od prve godine, sada se još pojačava. U pogledu motoričkog razvoja, gotovo sva djeca prohodaju između 12. i 15. mjeseca, a do kraja druge godine usvajaju sve prirodne oblike kretanja. U tom periodu dolazi do usavršavanja pokreta hvatanja predmeta, a dijete počinje koristiti predmete u praktične svrhe. Također, nastavlja se razvoj ravnoteže i koordinacije. S obzirom na djetetove sposobnosti, pokrete dijelimo u tri kategorije: pokrete održavanja ravnoteže, pokrete kretanja i pokrete rukovanja predmetima. Pod pokretima kretanja ubrajamo stajanje i saginjanje radi uzimanja igračke. Puzanje, penjanje, hodanje, trčanje i skakanje su različite vrste pokreta kretanja. Puzanje i penjanje uključuju puzanje na koljenima s istovremenim pokretima ruku i nogu, te nastojanje da se popne na sve što je moguće. Hodanje se odnosi na kretanje uz podršku objekata ili samostalno hodanje. Tu spada i hodanje raširenih nogu i podignutih ruku u zrak te trčanje. U kategoriju skakanja ulazi skakanje s jedne noge kao odskok s najniže stepenice (oko kraja druge godine). Osim što se mijenja motorika mijenja se i igra djeteta. Razvrstavamo igru na spoznajnoj razini u tri kategorije: funkcionalnu, konstruktivnu i igru pretvaranja, odnosno simboličku igru. U funkcionalnoj igri, naglasak je na vježbanju funkcija koje sazrijevaju u tom razdoblju. To uključuje aktivnosti poput uspravljanja, hodanja, hvatanja predmeta vrhovima prstiju uz opoziciju palca, stavljanje predmeta na određeno mjesto, bacanje, umetanje u otvore i slično. Često se radi o igri eksperimentiranja, kao što su bacanje predmeta s visine, stavljanje i vađenje iz kutije, zatvaranje i otvaranje, skrivanje i traženje. Konstruktivna igra se odnosi na upotrebu predmeta s ciljem stvaranja nečega, pri čemu složenost stvorene tvorevine ovisi o djetetovoj spoznajnoj razini. Simbolička igra, ili igra pretvaranja, uključuje korištenje predmeta ili osoba kao simbola za nešto drugo te interpretaciju vlastitih iskustava kroz igru.

Društvena razina igre podijeljena je na nekoliko oblika: igru promatranja, samostalnu igru, usporedbenu, usporedbeno-svjesnu, jednostavno društvenu i komplementarno-uzajamnu igru.

Igra promatranja uključuje gledanje drugih kako se igraju. Samostalna igra označava igru u kojoj dijete samostalno i neovisno igra, bez pokušaja da se pridruži drugoj djeci. Iako se više igra s vršnjacima, dijete i dalje često preferira igru s odraslima. U usporedbenoj igri djeca se paralelno igraju, svako usmjereno na svoju aktivnost. U usporedbeno-svjesnoj igri socijalni kontakti postaju češći, s kontaktom očima, razgovorima i razmjenom igračkaka. Jednostavna društvena igra uključuje elemente druženja putem razgovora i međusobne interakcije. Konačno, komplementarno-uzajamna igra se razvija oko druge godine života i obuhvaća aktivnije sudjelovanje, imitaciju drugih i promjenu redoslijeda akcija. Obično kod dvogodišnje djece primjećujemo stabilnost, motoričku spretnost i mogućnost verbalne komunikacije. Ponekad pokazuju strpljenje i mogu se suočiti s malim frustracijama, razumiju tuđe želje i znaju se odreći igračkaka. Ljudi imaju sve veći značaj u njihovom životu, često su umiljati i vole primati nježnost. Nakon tog relativno kratkog razdoblja, dolazi do izraženo nestabilnog ponašanja, a vrhunac se obično javlja oko dvije i pol godine starosti. Tada dijete postaje prilično tvrdoglavo, nefleksibilno i zahtjevno. Emocije su izražene i neodlučnost je izražena: dijete želi da sve bude prema njegovim željama, ali istodobno želi i suprotno. Nakon toga dolazi do kriznog perioda treće godine, faze prkosa i otpora. Dijete počinje odbijati odrasle da umjesto njega obave stvari i izražava želju da samostalno radi neke stvari. Međutim, nakon tog razdoblja dolazi novo smirenje. Dijete će češće koristiti izraz "da" i počeo će koristiti zamjenicu "mi". Njihova motorička spremnost omogućava im samostalnost, a razvoj govora u ovom periodu donosi veću samouvjerenost, kako u komunikaciji tako i u izražavanju mišljenja. U ovom vremenskom razdoblju, počinje istraživačko ponašanje i aktivno isprobavanje u raznim aspektima razvoja. Kada se razgovara o motoričkom razvoju djece u dobi između dvije i tri godine, tada se odnosi na potpuno razvijena osnovna postignuća u motoričkom području za to doba. To uključuje sposobnost stajanja, hodanja te upotrebu ruku u različitim aktivnostima koje zahtijevaju ravnotežu i koordinaciju. Kada razmatramo pokrete održavanja ravnoteže, mislimo na igre u kojima se dijete bavi balansiranjem i održavanjem ravnoteže. Ono čučne i ustane samostalno, stoji na jednoj nozi uz podršku (oko 30 sekundi), stoji bez oslonca na predmetima (poput stolca) i okreće se oko sebe. Što se tiče pokreta kretanja, tu su hodanje, trčanje, skakanje i penjanje. Primjećujemo da dijete počinje "hodati" na koljenima. Koordinacija ruku i nogu postaje sve usklađenija, što se očituje kroz recipročne pokrete (u dobi od 3 godine). Dijete može kretati unatrag, bočno i po suženoj površini uz održavanje koraka. S lakoćom mijenja smjer dok hoda, gura i vuče igračke te se uspinje i silazi niz stepenice uz podršku odrasle osobe. Kada govorimo o trčanju, primjećujemo da dijete koristi cijelo stopalo za korake, no ima poteškoće u skretanju i zaustavljanju. Tek s 3 godine može se zaustaviti i promijeniti smjer

kretanja. Dijete u ovoj dobi sposobno je poskakivati na mjestu koristeći oba stopala, a može i skočiti s niske površine s obojicom stopala doskočivši. Prepreke visine trbuha prelazi s 2 godine, a prepreke visine prsa s 3 godine. Igranje na penjalicama postaje privlačno. Dijete pokušava se popeti na vrh penjalice, čak iako nije sposobno za skakanje. Što se tiče baratanja predmetima, tu su bacanje i hvatanje, šutiranje, fino rukovanje predmetima te crtanje. Bacanje i hvatanje uključuje bacanje lopte tako da ne padne na pod, bacanje predmeta u određenom smjeru te baca iz zgloba ruke ili uz zamah rukom. Dijete može uhvatiti loptu na visini prsa. Šutira loptu nogom (sa 24 mjeseca), udara loptu (sa 30 mjeseci) i na taj način pokazuje sposobnost šutiranja. U ovoj fazi razvoja, veća pažnja se posvećuje fino motoričkim sposobnostima. Dijete usavršava hvatanje predmetima prstima suprotno palcu. Gradi toranj od 5 kockica s 2 godine, 6 do 7 kocaka s 30 mjeseci te 8 kocaka s 3 godine. Dijete pokazuje sposobnost okretanja i otvaranja poklopaca, pokušava preklopiti papir na pola, nosi čašu s vodom bez prolijevanja te se upušta u mnoge druge aktivnosti. Također, u ovoj fazi razvoja javlja se interes za crtanje. Dijete povlači crtice olovkom – vertikalne, horizontalne, točkaste i sitnije šare. Drži olovku cijelom šakom, pri čemu se pokreti izvode iz zgloba šake. Voli stvarati kružne šare i precrtavati krug (s 3 godine). Oko treće godine, postaje vidljivo da dijete preferira korištenje desne ruke ili lijeve ruke i noge u otprilike 70% slučajeva. Igru možemo ponovno podijeliti na dvije glavne kategorije: spoznajnu i društvenu igru. U okviru spoznajne igre, ističe se igra pretvaranja koja se razvija u skladu sa spoznajnim razvojem djeteta. U ovoj igri, predmeti postaju simbolični prikazi nečeg drugog. Sadržaj igara pretvaranja proizlazi iz iskustva koje dijete stječe kroz interakciju s odraslima. Dijete u igri koristi predmete koji predstavljaju stvarne objekte i daje im nazive prema situaciji u igri. U igri pretvaranja, često dijete ne preuzima cijeli ulogu, već samo elemente radnje. Funkcionalna igra obuhvaća istraživanje i praktično manipuliranje predmetima. U ovoj dobi, konstruktivna igra proizlazi iz manipulacije elementima materijala te se počinju stvarati prve dječje kreacije.

Društvena razina igre postaje složenija, iako su prisutni i oblici igre koje smo primijetili u ranijim fazama. Sada se pojavljuje suradnička društvena igra pretvaranja (simbolička igra "kao da"), gdje dvoje djece preuzima komplementarne uloge u igri pretvaranja: npr. mama i tata, doktor i pacijent, mama i dijete itd. Dijete sve manje prakticira usporednu igru te sve više usvaja suradničke igre. Imitacija postaje učestalija tijekom igre. Djeca koja ranije razvijaju ovakav tip igranja često ispoljavaju veću društvenost, veći prijateljski duh te manje agresivno ponašanje. U ovoj dobi, također počinju pokazivati bazične stilove igre. Nešto djece je sklonije konstrukcijama, dok druga preferiraju simboliku i dramatizaciju.

3.6. DIJETE U DOBI OD 3 DO 6 GODINA

Ulaskom u četvrtu godinu, dijete stupa u fazu ravnoteže i samopouzdanja u sebe i okolinu. Ovdje značajno pomaže napredak u govoru te veći interes prema jeziku i komunikaciji. Ovdje je dijete sklonije govoriti nego slušati. S tri i pol godine može se pojaviti manja nesigurnost, neravnoteža i poteškoće u koordinaciji, bilo u jednom ili više područja ponašanja. To se može manifestirati kao spoticanje, padanje, strah od visine, teškoće u crtanju i konstrukciji. Djeca koja su manje spretna tek sad započinju usvajati motoričke vještine. U ovoj fazi dijete zahtijeva više strpljenja, pažnje i razumijevanja. Ako se usredotočimo na motorički razvoj u četvrtoj godini, primjećujemo napredak u hodanju i trčanju - postizanje ravnoteže i koordinacije. Što se tiče pokreta održavanja ravnoteže, dijete može stajati na jednoj nozi te hoda na prstima. U pogledu pokreta kretanja, dijete počinje hodati s recipročnim pokretima ruku i nogu, hoda po ravnoj crti s nogom ispred noge, uspinje se stubama izmjenjujući noge i silazi držeći se za ogradu. Što se tiče trčanja, ono postaje skladnije, prepoznatljiva je faza leta kada su obje noge u zraku. Dijete postaje vještije u zaustavljanju i mijenjanju smjera. Također, uživa u trčanju na veće udaljenosti. S četiri godine, dijete može skakutati na jednoj nozi - dominantnijoj, te skače u dalj s mjesta do 25 cm. Kada je u pitanju penjanje, granica se pomakne tako da dijete sada penje prepreke u visini prsnog koša. Ono se samostalno penje i spušta niz tobogan. Penje se na penjalice i silazi samostalno. U vezi s pokretima baratanja predmetima, uočava se i dodaje se još jedna razina, a to su složene motoričke vještine. Kod bacanja i hvatanja, dijete uspješno hvata loptu ispruženih ruku, te precizno hvata manju loptu. Pri šutiranju, snažno udara loptu nogom. U kontekstu fine motorike, dijete gradi toranj od 8 do 10 kocaka, konstruira mostić od 5 kocaka (po uzoru na model), nanizuje veće kuglice, reže papir škarama i slično. Razvoj crtanja uključuje bolje držanje olovke, sada s tri prsta. Dijete može precrtavati krug i križ prema modelu (sa 3 godine), te nacrtati kvadrat (sa 4 godine). Njegovi crteži dobivaju specifičan sadržaj, te imenuje ono što je nacrtano. Crtajući čovjeka, dijete crta glavu te dodaje još elemente poput ruku i nogu. Pojava složenih motoričkih vještina očita je kroz sposobnost vožnje tricikla i sposobnost zaobilaženja prepreka uz veći luk te vještina ljuljanja na ljuljački samostalno. U igri se susreću sve vrste igara prisutne u prethodnim razdobljima, no njihovi sadržaji postaju dublji i kompleksniji zahvaljujući napretku u spoznajnom razvoju. Konstruktivna igra postaje sve sofisticiranija, obuhvaćajući gradnju složenijih struktura i kombiniranje igračaka unutar igre. Predmeti potiču radnje koje su povezane s određenom ulogom, karakteriziranom radnjom (na primjer, žlica se koristi za hranjenje lutke kao ulogu mame), a ne obratno. Sličan pristup dolazi i do crtanja - dijete prvo nacrtava nešto, a tek potom to imenuje. Imitiranje u igri uključuje obrasce koje je dijete naučilo u svakodnevnom životu. Posebnost sadržaja igre pretvaranja leži

u razgovoru s igračkama, samim sobom itd. Također, u ovom periodu može postojati imaginarni prijatelj u igri. Suradnička društvena igra pretvaranja postaje sve složenija. Iako se prepoznaju oba stila (preferencija prema konstrukciji i preferencija prema simboli), jasnije se razaznaju preferencije stila kod djeteta. Grupne aktivnosti traju duže, dijete počinje dijeliti svoje stvari s drugima te razvija sposobnost čekanja svog reda. Emocionalni aspekt igre sve je naglašeniji. U četvrtoj godini, dijete prolazi kroz prilično turbulentnu fazu. Često prelazi granice dopuštenog ponašanja, kao što su udaranje rukama i nogama, bacanje kamenja, razbijanje, bježanje, neobjašnjivo smijanje te iznenadni ispad bijesa. Na upute odraslih često reagira prkosno i drsko. Potreba za samostalnošću i neovisnošću, koja se prije ispoljavala kroz prkos i negativnost, postupno jenjava i pojavljuje se na nov način kao potreba za preuzimanjem inicijative. Uz manju pomoć odraslih, dovodi započete aktivnosti do kraja. Na primjer, ako počne graditi kuću, dovršava je kao kuću, dok je u četvrtoj godini mogla postati tvrđava, kamion, pa čak i benzinska crpka. Kad dijete doseže otprilike petu godinu, njegov spolni identitet se čvrsto uspostavlja: djevojčice znaju da su ženskog spola, a dječaci da su muškog. Što se tiče motoričkog razvoja, ovaj period obilježava proširenje, rast i osvajanje prostora u kojem dijete djeluje. Dijete je stalno u pokretu i zbog viška energije osjeća snažnu potrebu za hodanjem, trčanjem i penjanjem. Njegovi pokreti su snažni, brzi i efikasni. Dijete ovih godina izuzetno je aktivno, što omogućava jasno uočavanje razvoja snage i brzine. Što se tiče ravnoteže, dijete može stajati s nogama skupa, zadržavati ravnotežu na dominantnoj nozi oko 3 do 5 sekundi, sjediti s prekrivenim nogama te održavati ravnotežu na gredi širine 20 cm koristeći izmjenične korake. Dijete hoda ravno prema svojim ciljevima i održava ritam u hodu, iako samo kratko vrijeme. Hoda s sigurnošću unaprijed, unatrag, bočno, na prstima i s dugim koracima. U stanju je hodati po kružnoj liniji. Penje se uzduž dugih stepenica, izmjenjujući noge prilikom uspinjanja i silaženja. Što se tiče trčanja, dijete počinje trčati na prstima s blagim nagibom gornjeg dijela tijela prema naprijed. Njegov korak je brz i energičan, trči na veće udaljenosti. U vezi s poskakivanjem i skakanjem, dijete pokazuje sposobnost poskakivanja na jednoj nozi (obično oko 4-5 puta). Skače s podloge visine koljena, i to kako uvis, tako i unatrag te u dubinu. Iako preskakanje prepreka zahtijeva napor, dijete može preskočiti rupu ili jarak širine oko 25 cm. Kada se radi o penjanju, dijete se penje uz ljestve i različite vrste penjalica te se s lakoćom spušta. Također se povlači ispod prepreka bez da zapinje ili udara glavom. Kod manipulacije predmetima, dijete je sposobno baciti loptu jednom rukom preko glave te je ciljati udaljenost od 2 metra. Njegova fino-motorna spretnost je sada značajno razvijena, pa dijete može izgraditi toranj od 10 ili više kocaka, složiti stepenice od 6 kocaka, presaviti papir kvadratnog oblika uzduž dijagonale, šiljiti olovku te rezati papir škarama po ravnoj crti.

Pravilno držanje olovke nije samo aspekt fine motorike, već je također važan za crtanje. Dijete može precrtati kvadrat i trokut prema modelu, a njegovi crteži imaju oblik i značenje. Također može nacrtati prepoznatljivu figuru čovjeka s glavom, nogama, rukama i trupom. U ovom periodu također uspostavlja dominaciju desne ili lijeve ruke ili noge (obično do pete godine). Većina djece (oko 90%) postaje dešnjacima. Što se tiče složenih motoričkih vještina, dijete je u stanju voziti tricikl i lako izvesti polukružne zaokrete. Pokazuje veću vještinu u igrama s loptom (uspješno bacanje, hvatanje i udaranje), te može koristiti reket. Također pokušava izvesti kolot naprijed, stojeći na glavi i zatim se prevrće na bok. Na spoznajnoj razini igre, primjećuje se rastuća složenost i kreativnost te proširivanje aspekata igre. Posebno je istaknuta konstruktivna igra u ovom životnom razdoblju. Dijete koristi raznolike materijale poput pijeska, gline, papira, drveta te kombinira građevinske elemente, namještaj i različite igre. U ovoj dobi, dijete je sposobno stvoriti složene konstrukcije poput malih kućica, farma, cesta i dvoraca. U igri pretvaranja, predmet više nije glavni fokus, već se koristi kao sredstvo za igru. Dijete u ovoj dobi uživa u preoblačenju tijekom igre te iskazuje kreativnost u korištenju različitih materijala. U igri se prepoznaju uloge i uspostavljaju se podjele funkcija. Kroz radnje i govor u skladu s određenim ulogama, jasno se uočava preuzimanje uloge. Redoslijed radnji koje dijete obavlja u svojoj ulozi slijedi stvarne životne situacije. Abnormalno odstupanje od tog redoslijeda ne prihvaća se, te može izazvati protest suigrača ("To nije kako se radi!"). Što se tiče društvene razine igre, mijenja se i složenost igre. U kompleksnim društvenim igrama pretvaranja, dolazi do planiranja i povremenog prekidanja fiktivnog svijeta igre kako bi se na realističnoj razini dogovorilo kako se treba ponašati unutar uloge. U ovim igrama djeca dijele svoju maštovitost, usklađuju pravila, koriste materijale i improviziraju događaje i razgovore. Sve što je uključeno u igru ima temelje u svakodnevnom životu. Natjecateljske i društvene igre postaju češće uz povećanu suradnju. Primjeri uključuju igre skrivanja i traženja te dogovaranje redoslijeda u igri. Dijete ovog uzrasta često pokazuje sklonost preuzimanju vodstva u igri i davanju uputa drugoj djeci, što može izazvati česte konflikte. Kada biraju suigrača, često biraju one koji dijele iste interese kao i oni. Petogodišnje dijete je stabilno, pouzdano i dobro prilagođeno. Ono je zadovoljno svojim aktivnostima i većinom ih izvodi uspješno. U ovoj dobi, dijete teži postati dobrim djetetom, udovoljavajući očekivanjima i zahtjevima odraslih. Naučava izražavati svoje emocije na način koji je društveno prihvatljiv. U petoj godini, dijete doseže vrhunac moralnog shvaćanja stvarnosti. Također, s pet godina, dijete počinje razvijati prva prava prijateljstva. No, budući da se razvoj i dalje odvija, ovaj balans će se poremetiti u turbulentnoj šestoj godini. Obično počinje oko pet i pol godina, a završava oko šest i pol godina, što znači da dijete prolazi kroz period od oko šest mjeseci koji je za njega i za njegovu okolinu

izazovan. U mnogočemu se ponaša slično kao dvoipogodišnje dijete. Emocionalno je nestabilno i često oscilira između krajnosti; može voljeti jedan trenutak, a već sljedeći osjećati suprotno. Teško podnosi kritiku, osjeća se neshvaćenim i često prebacuje odgovornost za svoj neuspjeh na druge. Unatoč tome, to je razdoblje velike energije, znatiželje i spremnosti da istražuje sve što je novo - što označava pozitivnu ekspanziju. Tijekom tog rastućeg razdoblja, primjetan je izduženi rast nogu kod petogodišnjeg djeteta. Kontrola pokreta je poboljšana u usporedbi s četverogodišnjim. Imaju dobru ravnotežu i koordinaciju kretanja. Već su sposobni kombinirati različite pokrete u kompleksne motoričke vještine. Međutim, njihova sposobnost dugotrajnog sjedenja je ograničena. Uočava se napredak u koordinaciji fine motorike, a također i u razvoju gipkosti i preciznosti. Postoje velike varijacije među pojedincima. U grupi pokreta za održavanje ravnoteže, petogodišnje dijete može stajati na jednoj nozi od 8 do 10 sekundi (s prekrštenim rukama već u petoj, zatvorenim očima sa šest godina). Može održavati ravnotežu hodajući izmjeničnim korakom na uskoj površini (10 cm) ili uzdignutoj gredi (50 cm). Sposobno je se sagnuti i dodirnuti prste na nogama bez savijanja koljena. Pri hodanju, ruke njihaju kao kod odraslih, hodaju točno po crti bez greške (oko 3 metra), te se gibaju u ritmu glazbe i preskaču prepreke u visini koljena. Petogodišnje dijete kombinira trčanje i skakanje, te trči i udara loptom. Također, uspijeva trčati uz stepenice i skače uvis i udalj (60 cm sa šest godina). Skakanje na jednoj nozi također je učestalo, uz izmjenjivanje noge (skakanje s jedne na drugu nogu). Moguće je izvesti 10 ili više skokova na jednoj nozi preko udaljenosti od 2 do 3 metra. Također, dijete skakuće preko konopca i sudjeluje u igrama skrivača. Penjanje preko prepreka te silazak s njih izvode s lakoćom. Uspješno se penje i silazi niz duge ljestve. Kad razmotrimo vještine baratanja predmetima, dijete s pet godina može baciti predmet u cilj koji je udaljen 3 metra. Bacanje u dalj se izvodi s pokretom cijelog tijela. U hvatanju koristi obje ruke i hvata loptu iz različitih visina. U vezi fine motorike, primjećuje se napredak. Dijete gradi stepenice od 10 kocaka koristeći model. Sposobno je izrezati jednostavne oblike škarama. Lijepi i maže pravilno. Modelira predmete od gline. Može koristiti iglu i konac, alate uz upute i pomaže čekićem. Pri crtanju, dijete sada već pravilno drži olovku i kist. Precizno povlači okomite i vodoravne crte, te povezuje dvije točke. Pravilno boji unutar linija. Skloni su zrcalnoj refleksiji slova i brojnim drugim karakteristikama. U složenijim motoričkim vještinama, petogodišnje dijete može napraviti kolut unaprijed uz pomoć. Oni mogu koristiti sanjke, koturaljke i klizaljke. Također, izvode plesne korake, pljeskaju i prate ritam udaraljka. Petogodišnje dijete slijedi plan u igri, ali istovremeno može i promijeniti plan i prilagoditi karakter igre prema svom trenutačnom raspoloženju. Planiranje igre predstavlja značajnu kognitivnu aktivnost u ovoj fazi, budući da omogućuje upravljanje i praćenje vlastite aktivnosti

te interakcije s drugima. Pričanje o igri i planiranje igre jednako su važni kao i sama igra. Dijete u potpunosti preuzima ulogu u igrama pretvaranja te imenuje ulogu prije samog početka igre. Odabrana uloga određuje logiku i karakter radnji koje dijete izvodi u igri. Dijete se pridržava pravila igre, a govor koji koristi oblikuje se prema ulozi koju igra. Putem uloge, dijete izražava i održava odnose s drugima. Ono ne tolerira narušavanje logike radnji i pravila. Uloge u igri odražavaju doživljeno iz svakodnevnog života. Ove igre su izuzetno kreativne, a petogodišnje dijete često preferira uloge u kojima ima vođenje i inicijativu. U igrama s lutkama, dijete projicira odnose iz svojeg okruženja (kao što su obitelj, vrtić itd.). Važna funkcija ovih igara je razrješavanje konflikata, posebno onih koji proizlaze iz suprotstavljenih potreba za zaštitom i neovisnošću, kao i potrebom za odvajanjem. Funkcionalne igre traju kroz cijelo djetinjstvo jer dijete bira igre koje testiraju njegove vještine i iz kojih uživa. Ovaj tip igara uključuje sportske i društvene igre, igre koje zahtijevaju uporabu sprava i rekvizita na igralištu. U konstruktivnim igrama, petogodišnje dijete voli koristiti raznovrsne građevinske i konstrukcijske materijale. Pažljivo planira detalje konstrukcije koju stvara i zainteresirano prati napredak svog rada, rijetko odustajući od započetih projekata. Na društvenoj razini igre, dijete preferira igre koje uključuju veći broj odraslih i djece, a obično se okuplja grupa od 4 do 5 djece. Iako je prošlo kroz razvojni put od individualnih igara do složenih suradničkih igara, sve vrste igara se i dalje kontinuirano igraju, pa tako i petogodišnje dijete i dalje varira između igre samostalno i igre s drugom djecom.

6. PROBLEM I CILJ ISTRAŽIVANJA

Kineziološke i govorne aktivnosti trebale bi biti sastavni dio djetetovog dana, kako u vrtiću tako i izvan vrtića. Razvoj motorike razumijemo kao sve veću djetetovu sposobnost svrhovitog i skladnog korištenja vlastitog tijela za kretanje i baratanje predmetima. Razvoj motorike pratimo kroz njegove faze, koje su najuočljivije u držanju tijela (posturalne kontrole), kretanja (lokomocije) i baratanja predmetima (manipulacije). Dok je govor složena psihofizička aktivnost čovjeka koja mu omogućuje komuniciranje s drugim ljudima putem sustava znakova i simbola. Govor je ključni aspekt ljudske komunikacije i kulture. Pomoću govora, ljudi mogu izraziti svoje misli, osjećaje, znanja, potrebe i mišljenja na način koji je razumljiv drugima. S obzirom na sve veći utjecaj digitalnih medija koji je neizbježan i sve nas prati u praksi su se počela primjećivati određena odstupanja u razvoju i motorike i govora. Kod govora je često izražen zakašnjeli govor odnosno djeca sve kasnije i kasnije uspostavljaju komunikaciju sa odgojiteljima, roditeljima i drugom djecom (vršnjacima). Isto tako dolazi i do zastoja u razvoju motorike gdje djeca ili teško shvaćaju što se od njih očekuje ili uopće ne mogu izvesti ono što se od njih traži tijekom sata tjelesne kulture u vrtiću.

Cilj istraživanja bio je utvrditi koliko odgojitelji uočavaju promjene koje su se dogodile kod djece u odnosu na prijašnje generacije. Što oni misle, zbog čega dolazi do zastoja ako je primijećen i smatraju li da su razvoj govora i motorike povezani, odnosno ako dijete zaostaje u jednom pogledu razvoja hoće li i drugi dio razvoja isto tako zaostajati

7. METODA RADA

Ispitivanje se provelo putem anketnog upitnika kojega su ispunjavali odgojitelji. Ispitano je 170 odgojitelja iz područja cijele Republike Hrvatske. Ispitivanje se odnosilo da svu djecu koja sudjeluju u odgojno obrazovnom radu od 2 do 7 godina. Uz određena pitanja bili su ponuđeni odgovori na koje su odgojitelji morali odgovoriti, dok je drugi dio pitanja od odgojitelja zahtijevao pisani dio odgovora gdje su trebali napisati svoje mišljenje o nastaloj situaciji.

U okviru anketnog upitnika postavljena su pitanja:

1. Spol odgojitelja
2. Dob odgojitelja
3. Radno iskustvo
4. Postoji li vidljivo odstupanje u razvoju govora kod djece u odnosu na ranije generacije?
5. Što je prema Vašem mišljenju najveći uzrok odstupanja, ako postoji prema prethodnom odgovoru?
6. Postoji li vidljivo odstupanje u razvoju motorike kod djece u odnosu na na ranije generacije?
7. Što je prema Vašem mišljenju najveći uzrok odstupanja, ako postoji prema prethodnom odgovoru?
8. Koja su najveća odstupanja koja ste primijetili kod razvoja govora u odnosu na prijašnje generacije?
9. Koja su najveća odstupanja koja ste primijetili kod razvoja motorike u odnosu na prijašnje generacije?
10. Koliko je prema Vašem mišljenju bitno provoditi aktivnosti koje razvijaju i govor i motoriku istovremeno?
11. Koliko često provodite takve aktivnosti u svojim skupinama?
12. Smatrate li da postoji povezanost između razvoja motorike i razvoja govora i zašto?

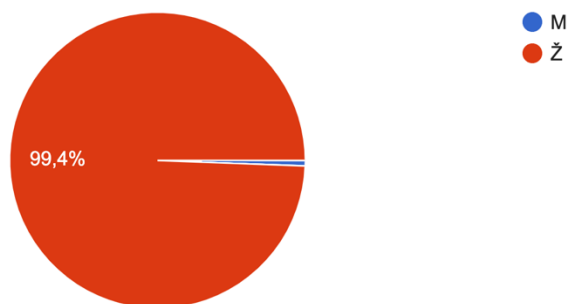

8. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Na temelju provedene ankete dobiveni su sljedeći rezultati koji su prikazani grafički i tekstualno.

Spol

170 odgovora

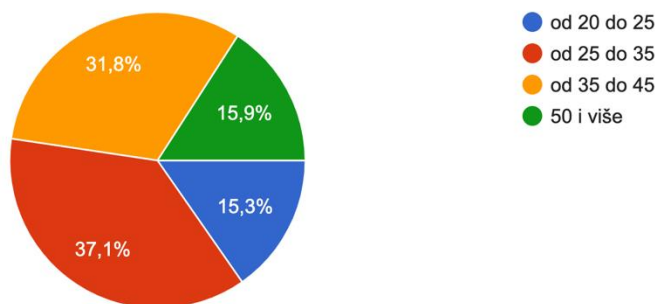

Graf 1. Udio muškaraca i žena koji su sudjelovali u istraživanju.

Prema prikazanom grafikonu vidljivo je da je u istraživanju sudjelovalo 99,4% (169) žena i 0,6% (1) muškaraca.

Dob

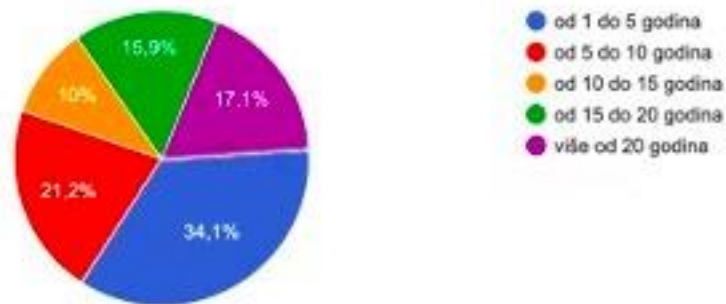
170 odgovora

Graf 2. Dob odgojitelja koji su sudjelovali u ispitivanju.

Iz prikazanog grafikona vidljivo je kako je u ispitivanju sudjelovalo 15,3% odgojitelja u dobi od 20 do 25 godina, 37,1% odgojitelja u dobi od 25 do 30 godina, njih 31,8% u dobi od 35 do 45 godina te 15,9% odgojitelja od 50 i više godina.

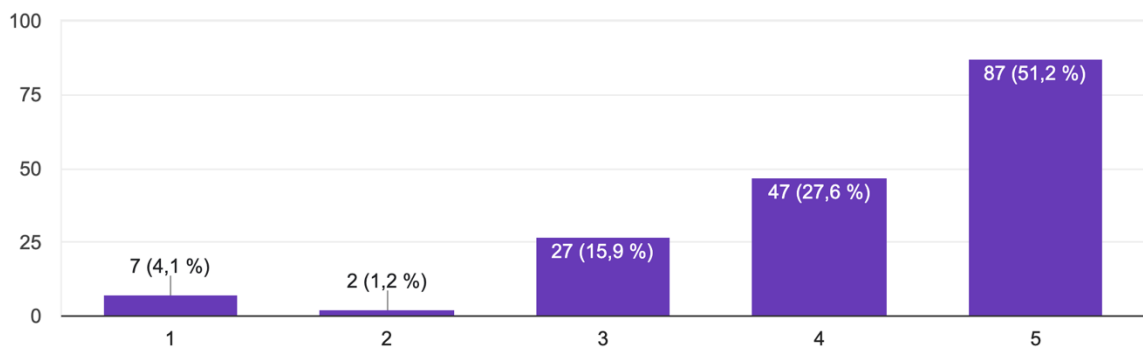
Radno iskustvo
170 odgovora

Graf 3. Radno iskustvo odgojitelja koji su sudjelovali u ispitivanju.

Na pitanje o radnom iskustvu odgovoreno je u skladu s odgovorima koji su vezani i za dob odgojitelja. Dakle, njih 34,1% ima od 1 do 5 godina radnog iskustva, 21,2% odgojitelja ima od 5 do 10 godina radnog iskustva, 10% njih ima od 10 do 15 godina radnog iskustva, te 17,1% odgojitelja ima više od 20 godina radnog iskustva.

Postoji li vidljivo odstupanje u razvoju govora kod djece u odnosu na ranije generacije?
170 odgovora

Graf 4. Vidljiva odstupanja u razvoju govora predškolske djece.

Odgojitelji su na postavljeno pitanje odgovarali s 1 – u potpunosti se ne slažem i s 5 – u potpunosti se slažem. Prema navedenim smjernicama rezultati istraživanja su sljedeći, velika većina odgojitelja njih 51,2% u potpunosti se slaže kako su vidljiva odstupanja u razvoju govora dok njih 4,1% u potpunosti se ne slaže s time da postoje odstupanja u razvoju govora. Ostali postotci prikazani su u Grafu 4.

U sljedećem pitanju odgojitelji su morali dati samostalan odgovor na postavljeno pitanje.

Što je prema Vašem mišljenju najveći uzrok odstupanja, ako postoji prema prethodnom odgovoru?

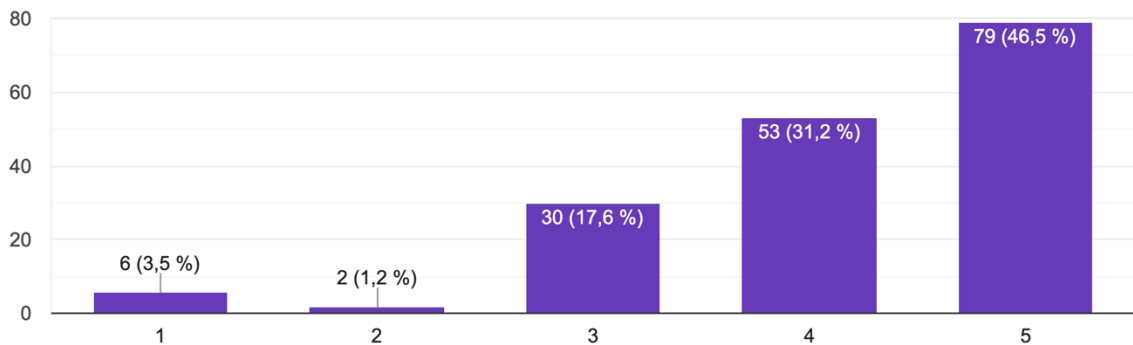

Grafikon 5. Odstupanja u razvoju govora.

Nakon što su svi podaci prikupljeni sustavno su generalizirani te podijeljeni u četiri skupine: Digitalizacija i digitalni mediji, Manjak komunikacije, Dude varalice, Ostalo. Dakle, prema mišljenju odgojitelj njih 62,9% smatra da je uzrok odstupanja digitalizacija i bilo kakav oblik korištenja medija, 24,7% smatra kako je uzrok svega ipak manjak komunikacije koji prvobitno kreće od kuće, dakle, manjak komunikacije roditelja i djeteta (čitanje priča, tepanje, obraćanje u trećem licu, itd.), tek njih 5,3% za odstupanja u razvoju govora smatra dude varalice koje današnja djeca sve više i više koriste i sve duže i duže te imamo 7,1% odgojitelja koji niti jedan od navedenih problema ne smatra uzročnikom ili smatra kako problem ne postoji.

Postoji li vidljivo odstupanje u razvoju motorike kod djece u odnosu na na ranije generacije?

170 odgovora

Graf 6. Vidljivo odstupanje u razvoju motorike predškolske djece.

Odgovitelji su na postavljeno pitanje odgovarali s 1 – u potpunosti se ne slažem i s 5 – u potpunosti se slažem. Pema navedenim odgovorima vidljivo je kako njih 46,5% u potpunosti smatra kako su vidljiva odstupanja u razvoju motorike u odnosu na prijašnje generacije, dok njih 3,5% u potpunosti se ne slaže da su se dogodila određena odstupanja u razvoju motorike. Ostali podatci vidljivi su u Grafu 6.

U sljedećem pitanju odgojitelji su morali dati samostalan odgovor na postavljeno pitanje.

Što je prema Vašem mišljenju najveći uzrok odstupanja, ako postoji prema prethodnom odgovoru?

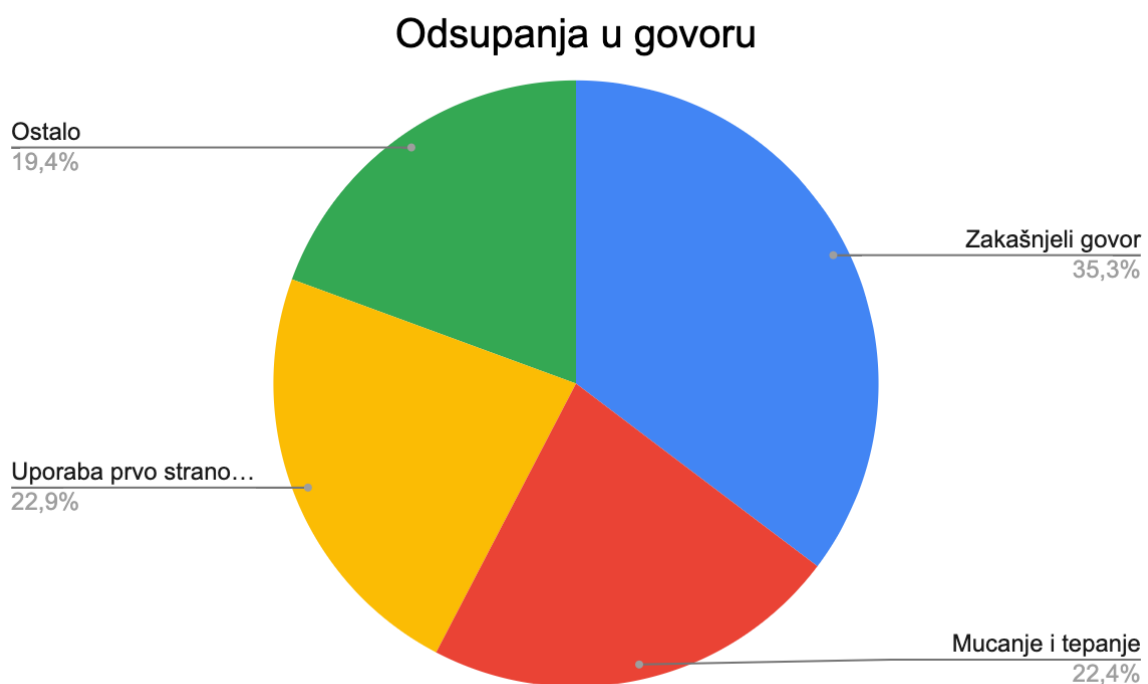

Graf 7. Odstupanja u razvoju motorike.

Nakon što su svi podaci prikupljeni sustavno su generalizirani te podijeljeni u četiri skupine: Digitalizacija i digitalni mediji, Manjak fizičke aktivnosti i kretanja, Nedovoljan boravak u prirodi, Ostalo. Prema prikupljenim podacima, odgojitelji za odstupanja u razvoju motorike najviše krive digitalizaciju i digitalne medije sa 37,1%. Nakon toga njih 25,3% krivcem smatra manjak fizičke aktivnosti i kretanja, a njih 8,8% navodi kako je nedovoljan boravak u prirodi jedan od uzročnika u odstupanju razvoja motorike. Pod pojmom ostalo nalazi se velikih 28,8% u što možemo uvrstiti preveliku zaštićenost od strane roditelja, razni strahovi, nebriga roditelja za djecu, zapostavljanje, ubrzani način života roditelja zbog kojeg se djeca jedino za vrijeme boravka u odgojno obrazovnoj ustanovi bave nekim oblikom fizičkih aktivnosti.

U sljedećem pitanju odgojitelji su morali dati samostalan odgovor na postavljeno pitanje.

Koja su najveća odstupanja koja ste primijetili kod razvoja govora u odnosu na prijašnje generacije?

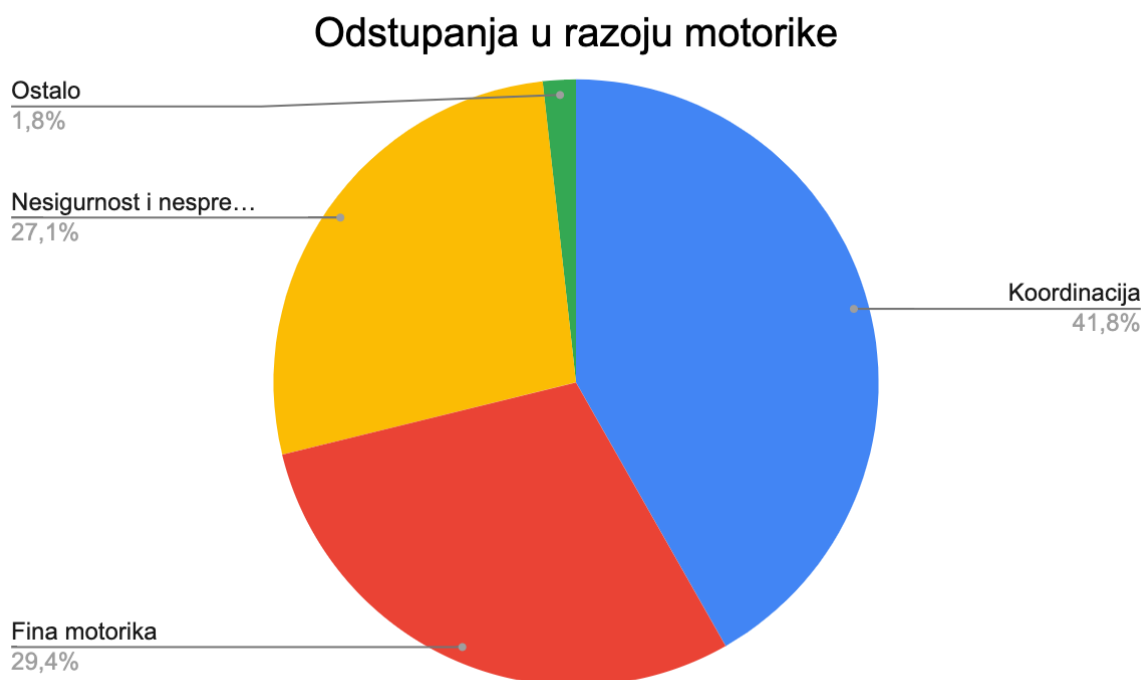
Graf 8. Primijećena odstupanja u govoru od strane odgojitelja

Nakon što su svi podaci prikupljeni sustavno su generalizirani te podijeljeni u četiri skupine: Zakašnjeli govor, Mucanje i tepanje, Upotreba stranog jezika prije materinjeg i Ostalo. Najveći

postotak odgojitelja smatra kako su odstupanja u govoru koja su primijećena zakašnjeli govor sa 35,3%, nakon toga navode mucanja i tepanja i njih 22,4% to smatra uočenim odstupanjem dok 22,9% odgojitelja primjećuje kako djeca počinju upotrebljavati strani jezik prije materinjeg (engleski, srpski). Pod pojmom ostalo našlo se 19,4% odgojitelja te u tu rubriku možemo smjestiti oni koji navode da za to još imaju premalo iskustva ili rade u skupinama koje još ne pričaju (jaslice).

U sljedećem pitanju odgojitelji su morali dati samostalan odgovor na postavljeno pitanje.

Koja su najveća odstupanja koja ste primijetili kod razvoja motorike u odnosu na prijašnje generacije?

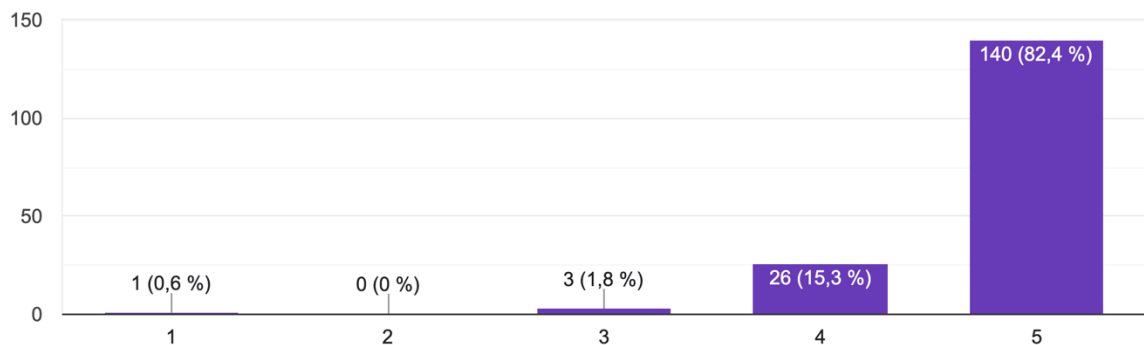

Graf 9. Primijećena odstupanja u razvoju motorike od strane odgojitelja

Nakon što su svi podatci prikupljeni sustavno su generalizirani te podijeljeni u četiri skupine: Koordinacija, Fina motorika, Nesigurnost i nespretnost, Ostalo. Prema prikazanom grafu vidimo kako je najveći postotak, od 41,8%, odgojitelja uočio odstupanja u koordinaciji, dok njih 29,4% vidi i ističe odstupanja u razvoju fine motorike. Njih 27,1% navodi kako su kod djece primijetili nesigurnost u izvođenju pokreta i nespretnost u savladavanju zadanih zadataka. Pod pojmom ostalo spada 1,8% odgojitelja koji zbog nedovoljnog radnog iskustva ne mogu istaknuti koja su odstupanja nastala u odnosu na prijašnje generacije.

Koliko je prema Vašem mišljenju bitno provoditi aktivnosti koje razvijaju i govor i motoriku istovremeno?

170 odgovora

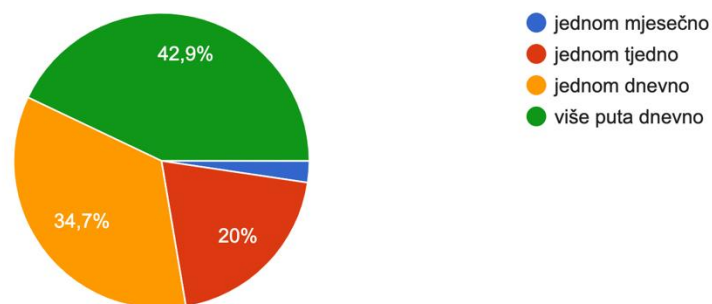

Graf 10. Važnost provođenja aktivnosti za razvoj govora i motorike

Iz priloženog grafa vidljivo je kako se njih 82,4% u potpunosti slaže i smatra kako je potrebno provoditi aktivnosti za razvoj govora i motorike istovremeno te njim samo 0,6% se u potpunosti ne slaže sa tom činjenicom. Ostali podatci vidljivi su iz Grafa 10.

Koliko često provodite takve aktivnosti u svojim skupinama?

170 odgovora

Graf 11. Učestalost provođenja aktivnosti za razvoj govora i motorike.

Na postavljeno pitanje koliko često odgojitelji provode aktivnosti koje istovremeno potiču razvoj i govora i motorike odgojitelji su odgovorili očekivano. Njih 42,9% aktivnosti provodi više puta dnevno, 34,7% odgojitelja aktivnosti provodi jednom dnevno, njih 20% te aktivnosti provodi jednom tjedno, dok njih 2,4% aktivnosti provodi jednom mjesečno.

U sljedećem pitanju odgojitelji su morali dati samostalan odgovor na postavljeno pitanje.

Smatrate li da postoji povezanost između razvoja motorike i razvoja govora i zašto?

Graf 11. Povezanost između razvoja motorike i razvoja govora

Prema navedenom grafu odgovore koje su odgojitelji dali na pitanje postoji li povezanost između razvoja govora i motorike podijelili smo u dvije skupine: oni koji smatraju da postoji i oni koji smatraju da ne postoji. Stoga je vidljivo da njih 83,5% smatra kako povezanost postoji te njih 16,5% smatra kako povezanosti nema.

Osim grafičkog prikaza prikazat ćemo i neke odgovore i obrazloženja zašto smatraju da postoji ili ne postoji:

DA

- Područja u mozgu zadužena za pokrete govornih organa i finu motoriku nalaze se blizu i povezana su pa se korištenjem i aktiviranjem jednoga potiče i aktivacija drugog područja. Usavršavanje motorike ruku i prstiju potiče razvoj govora kod djece.
- "Naravno da postoji, jedno uključuje drugo. Iz izvedbu motoričkih aktivnosti govor bi trebao biti popratni i obrnuto. Gdje god možemo trebamo poticati govor kod djece.... Kod izvođenja aktivnosti.... "
- Apsolutno je dokazana povezanost razvoja govora uz motoričke aktivnosti svih vrsta, osobito igre uz pokret, malešnice, tapšalice, dodirivalice, oralne vježbe (žvakanje, puhanje slamkama, igre jezikom i sl.), pjesme uz pokret, brojalice, i dr.

- Smatram da je motorika preduvjet za govor jer djeca dobivaju puno vise impulsa koje ih stimuliraju, dobivaju povratne informacije od starijih pri motoričkim radnjama koje kasnije pokušavaju ponoviti...
- "Svakako. U mozgu se sva ta područja preklapaju. Zbog nedovoljne aktivnosti tijela i mozga sinapse se međusobno ne povezuju i razvoj kasni. Savršeni primjer su djeca koja u predškolskoj dobi ne znaju skočiti unazad te godinama kasnije ne znaju oduzimati matematiku (što je isto vrsta skoka unazad). "
- Smatram da postoji povezanost jer primjećujem da djeca koja nemaju razvijene motoričke vještine često imaju teškoće i u razvoju govora.

NE

- Smatram da ne postoji, jer u skupini imam primjer djeteta koji je motorički prilično spretna za svoje godine (nepune 3 godine), a govorno jako slab.
- Smatram da postoji, iako nije pravilo. Vjerujem da izloženost digitalnim uređajima još više povećava moguće poteškoće u razvoju i jednog i drugog.
- ne jer se govorom svakodnevno služimo
- Nisu povezani, ali su jednako važni

9. RASPRAVA

Osim prikazanih grafova i danih obrazloženja u rad se dodaje T test kao kvantitativni prikaz danim hipotezama. U T test uzeta su dva pitanja: Što je prema Vašem mišljenju najveći uzrok odstupanja u razvoju govora i razvoju motorike?

	Odstupanja u razvoju govora	odstupanja u razvoju motorike			
Digitalizacija i digitalni mediji	107	63			
Manjak komunikacije i fizičkih aktivnosti	42	43			
Nedovoljan boravak u prirodi i upotreba dudu	9	15			
Ostalo	12	49			
					T Test
					1,000

Slika 1. T test

Istaknuta tablica pruža informaciju o statističkoj analizi, konkretno u vezi s P-vrijednošću, intervalom pouzdanja i nekim među vrijednostima koje se koriste u izračunima za skup podataka koji uključuje razlike u razvoju govora i razvoju motoričkih vještina. Pogledajmo ključne točke:

P-vrijednost i statistička značajnost:

Dvostanična P-vrijednost iznosi 1,0000.

Prema uobičajenim kriterijima, kada je P-vrijednost jednaka 1,0000, to znači da nema statistički značajne razlike. Drugim riječima, podaci ne pružaju dovoljno dokaza za zaključak da postoji značajna razlika između dviju uspoređivanih skupina (razvoja govora i razvoja motoričkih vještina). Interval pouzdanja: Prosječna razlika između "Odstupanja u razvoju govora" i "odstupanja u razvoju motorike" iznosi 0,00. Dana je 95%-tna interval pouzdanja za tu razliku, koji se proteže od -60,89 do 60,89. Taj interval predstavlja raspon unutar kojeg možemo biti 95% sigurni da se stvarna razlika između razvoja govora i razvoja motoričkih vještina nalazi. Budući da uključuje nulu (0,00), dodatno podupire zaključak da nema statistički značajne razlike. Među vrijednosti: Navedene su neke među vrijednosti koje se koriste u izračunima:

$t = 0,0000$: t-vrijednost, koja je mjera razlike između dviju skupina u odnosu na varijabilnost unutar svake skupine.

$df = 6$: Stupnjevi slobode, parametar koji se koristi u t-testu.

Standardna pogreška razlike = 24,886: Mjera varijabilnosti u razlici između dviju skupina.

Pregledom podataka postoji tablica koja sažima podatke za dvije skupine, "Odstupanja u

razvoju govora" i "odstupanja u razvoju motorike". Za "Odstupanja u razvoju govora," prosjek iznosi 42,50, standardna devijacija (SD) iznosi 45,51, standardna pogreška srednjeg aritmetičkog (SEM) iznosi 22,75, i ima 4 podatka (N). Za "odstupanja u razvoju motorike," prosjek iznosi 42,50, standardna devijacija (SD) iznosi 20,16, standardna pogreška srednjeg aritmetičkog (SEM) iznosi 10,08, i ima 4 podatka (N).

Sažeto, analiza sugerira da nema statistički značajne razlike između razvoja govora i razvoja motoričkih vještina na temelju dostupnih podataka. Ovaj zaključak podupire P-vrijednost od 1,0000 i interval pouzdanja od 95% koji uključuje nulu.

10. ZAKLJUČAK

Koncept veze između govora i motoričkih sposobnosti ima dugu povijest, datirajući još iz II. stoljeća prije Krista, kada su drevni Kinezi sugerirali da igre prstima doprinose skladu uma i tijela. Tradicionalno vjerovanje bilo je da stimulacija prstiju i dlana ima umirujući učinak na napetost u rukama te na govornim organima poput usana i jezika. Aktivnosti poput prstnih igara s uključenim stihovima i preciznim pokretima prstiju doprinose opuštenijem emocionalnom i mentalnom stanju djeteta (Herljević i Posokhova, 2007). Dodirivanjem svijeta rukama, djeca istražuju okolinu na način koji nije samo verbalan, što ukazuje na dvostruku funkciju ruku koja povezuje osjetilno-motornu interakciju. U situacijama kada nam riječi izmiču, često se koristimo gestama ili tjelesnim pokretima tijekom razgovora i objašnjavanja. Formiranje ključnih područja mozga vezanih uz govor pod utjecajem živčanih impulsa prstiju je proces koji se događa. Interesantno, područja u mozgu odgovorna za govor smještena su blizu zrcalnih neurona koji upravljaju motoričkim pokretima u središnjem živčanom sustavu (Velički i Katarinčić, 2011). To je dovelo znanstvenike do zaključka da se razvoj govora tijekom evolucije čovjeka temelji na motoričkom sustavu mozga. Studije su čak sugerirale da postoji određena sličnost između tih područja (Bauer 2006:75 prema Velički i Katarinčić 2011:21). Zbog sve veće prisutnosti djece s posebnim potrebama od odgojitelja se iz navedenog ispitivanja dalo uočiti da promjene u razvoju govora i razvoju motorike postoje u odnosu na prijašnje generacije. Dakle, iz navedenog ispitivanja jasno je vidljivo da su se govor i motorika promijenili u odnosu na prijašnje generacije. Ono što se iz ankete isto tako dalo vidjeti jest da određeni broj odgojitelja ne pridaje pažnju tome kako i utječe li razvoj motorike na razvoj govora i obratno. Dakako poražavajuća je činjenica što se isto tako aktivnosti za razvoj ne provode svakodnevno ili više puta dnevno nego jednom do dva puta tjedno ili čak mjesečno. S obzirom na to ispitivanje vidi se potreba za dodatnom edukacijom zaposlenika i ukazivanjem na važnost i jednog i drugog dijela razvoja, jer osim provođenja aktivnosti koje potiču razvoj i jednog i drugog isto tako potičemo razvoj dječje koncentracije koja je u današnje vrijeme jako mala ili nikakva.

LITERATURA

1. Andrešić D., Benc Štuka, N., Gugo Crevar, N., Ivanković, I., Mance, V., Mesec, I., Tambić, M. (2010). *Kako djeca govore*. Zagreb : PLANET ZOE d.o.o.
2. Andrilović, V., Čudina – Obradović, M. (1994). *Osnove opće i razvojne psihologije*. Zagreb : Školska knjiga
3. Apel, K. i Masterson, J. (2004). *Jezik i govor od rođenja do 6. godine*. Lekenik
4. Beaty, J. J. (1994). *Observing Development of the Young Child*. New Jersey : Prentice – Hall, Inc.
5. Elleneby, Y. (1990). *Steps of Child Development*. Rädda Barnen, Sweden
6. Herljević, I., Posokhova, I. (2004). *Govor, ritam, pokret*. Lekenik: OSTVARENJE d.o.o.
7. Hodges, D. A. (2002). *Musicality From Birth to Five*. International foundation for Music Research
8. Kostelnik, Onaga, Rohde i Whiren (2003). *Djeca s posebnim potrebam*. Zagreb : Educa
9. Krogh, S.L. (1994). *Educating Young Children*. New York: McGraw – Hill
10. Krstulović, S. (2018). *Motorički razvoj čovjeka*. Split : Redak
11. Milbrath, C. (1998). *Patterns of Artistic Development in Children*. Cambridge, N.Y. : Cambridge University Press
12. Papalia, D. E., Wendkos Olds, S. (1992). *Human Development*. New York : McGraw – Hill, Inc.
13. Posokhova, I. (1999). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece : priručnik za roditelje*. Zagreb: Ostvarenje.
14. Prskalo, I. (2018). *Kineziološka kultura u odgoju i obrazovanju suvremenog djeteta*. Croatian Journal of Education, 20 (Sp.Ed.1), 161-168.
15. Rade, R. (2003). *Poticanje ranog govornog – jezičnog razvoja*. Zagreb : Foma
16. Rothbart, M. K., Ahadi, S. A., Evans, D. E. (2000). *Temperament and personality : Origins and outcomes*. Journal of Personality and Social Psychology, 78, 122 – 135
17. Smith, N. R. (1993). *Experience and Art*. New York : Teaching College Press
18. Spencer, A. Rathaus (2001). *Temelji psihologije*. Jastrebarsko : Naklada Slap
19. Starc, B., Čudina – Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb : Tehnička knjiga
20. Steinberg, L., Mayer R. (1995). *Childhood*. New York : McGraw – Hill, Inc.
21. Škarić, I. (1998). *Govorne poteškoće i njihovo uklanjanje*. Zagreb : Mladost

22. Vasta, R., Haith, M. M., Miller, S. A. (1998). *Dječja psihologija*. Jastrebarsk : Naklada Slap

IZJAVA O IZVORNOSTI DIPLOMSKOG RADA

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)